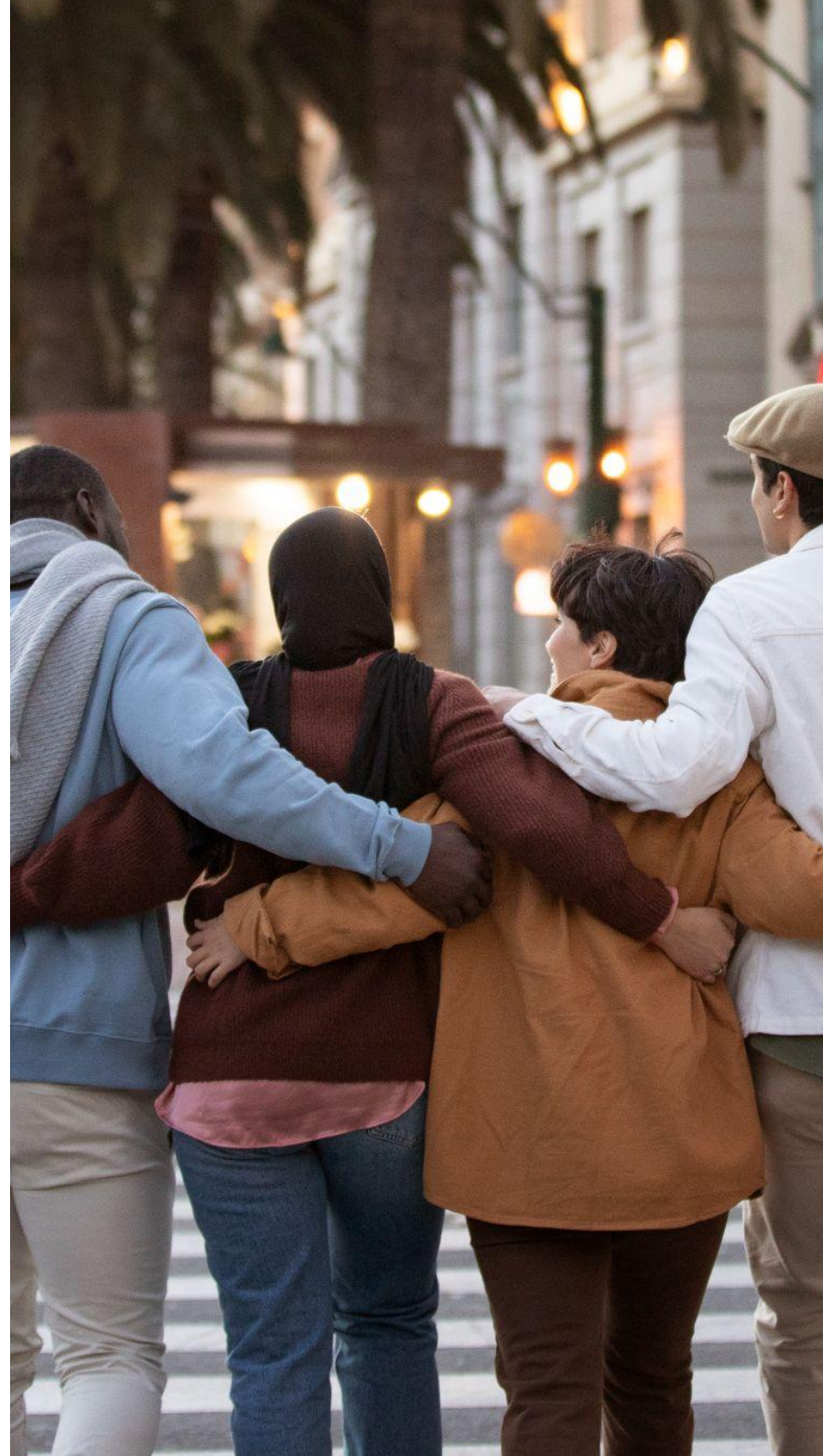

Procesevaluatie omstanderinterventie Fairspace

MEI 2023

VSBfonds,
iedereen doet mee

atria

Door:

**Atria – Kennisinstituut voor emancipatie en
vrouwengeschiedenis**

Onderzoekers Javier Koole, Britt Myren

Deze procesevaluatie werd gesteund door het VSB-fonds:

VSBfonds ondersteunt initiatieven van en voor iedereen die actief wil meedoen aan de samenleving. In de vorm van donaties, praktische kennis en netwerken. Het fonds wil bijdragen aan de zelfredzaamheid en samenredzaamheid in ons land. Door sociale en culturele projecten te steunen en door studiebeurzen te verstrekken. Zodat iedereen zijn of haar plek krijgt in onze diverse samenleving en kan groeien, leren en leven met én dankzij elkaar. Vandaar het motto van het fonds: 'Iedereen doet mee'.

Copyright © 2023 Fairspace. Alle rechten voorbehouden.

Geen enkel deel van deze publicatie mag worden nagemaakt, verspreid of gedeeld in welke vorm of op welke manier dan ook, inclusief foto's en afbeeldingen, opnamen of andere elektronische wijze, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van Fairspace.

Aansprakelijkheid

Er is alles aan gedaan om ervoor te zorgen dat deze handleiding nauwkeurige en actuele informatie bevat; Fairspace is echter niet aansprakelijk voor verlies of schade door lezers als gevolg van de hierin opgenomen informatie

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4	6. Ervaring trainers, uitvoerders en deelnemers.....	23
1. Inleiding.....	5	6.1 Waardering door trainers.....	23
1.1 Fairspace.....	5	6.2 Waardering door uitvoerders.....	24
1.2 De omstanderinterventie.....	5	6.3 Waardering, tevredenheid en duurzaamheid volgens deelnemers.....	25
2. Evaluatiekader.....	7	6.4 Aanbevelingen en conclusies over de uitvoering.....	27
2.1 Evaluatiekader proces.....	7	7. Opbrengsten omstanderinterventie.....	30
2.2 Evaluatiekader behaalde opbrengsten.....	7	7.1 Bewustwording van verschillende vormen van grensoverschrijdend	
2.3 Evaluatiekader werkzame elementen.....	8	gedrag en straatintimidatie.....	31
3. Onderzoeksvragen en aanpak.....	12	7.2 Bewustwording impact van grensoverschrijdend gedrag en	
3.1 Onderzoeksvragen.....	12	straatintimidatie.....	32
3.2 Aanpak.....	12	7.3 Deelnemers kennen de 5D's en kunnen ze toepassen om in te grijpen	
4. Bereikte doelgroep.....	13	wanneer ze omstander zijn.....	32
4.1 Conclusie bereikte doelgroep.....	15	7.4 Bewustwording deelnemers over omstanderseffect en mogelijke	
5. Uitvoering in de praktijk (Proces).....	16	redenen waarom zij niet in zouden grijpen.....	35
5.1 Train de trainer.....	16	7.5 Conclusie opbrengsten omstanderinterventie.....	37
5.2 Handleiding.....	16	8. Conclusie.....	38
5.3 PowerPoint.....	17	8.1 Proces.....	38
5.4 Inhoud omstanderinterventie.....	18	8.2 Opbrengsten.....	39
5.5 Lengte omstanderinterventie, opdrachten en werkvormen.....	21	8.3 Werkzame elementen.....	39
5.6 Keuze trainers en groeps grootte.....	22	8.4 Aanbevelingen.....	41
		8.5 Recente ontwikkelingen.....	41
		9. Literatuur.....	42
		Bijlage I Tabellen.....	43

Samenvatting

Dit rapport gaat over de omstanderinterventie van Fairspace, genaamd Stand Up. Deze is erop gericht om deelnemers te leren hoe ze kunnen ingrijpen wanneer ze omstander zijn van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag. De training is geschikt voor scholieren, studenten, horecapersoneel, lhbtq+ collectieven en -organisaties. Voor deze evaluatie hebben we in het najaar van 2022 tot maart 2023 deelnemers, trainers en uitvoerders van de organisatie geïnterviewd, observaties gedaan én vragenlijsten uitgezet bij deelnemers direct na de training of nadat ze twee maanden of langer geleden de training hebben gevolgd. De evaluatie beslaat meerdere dimensies: een procesevaluatie gericht op het verbeteren van de interventie, een bespreking van de opbrengsten van de training ten opzichte van de gestelde doelen en een toetsing van de training op basis van werkzame elementen zoals die zijn beschreven in de literatuur over omstanderinterventies.

De omstanderinterventie is ontwikkeld voor een brede doelgroep, dit is terug te zien omdat de interventie aanslaat bij studenten, lhbtq+ organisaties, maar ook bij gemeenten. We concluderen dat de training goed aansluit bij de doelgroepen zoals beschreven in de handleiding van Fairspace. Wel kan de training aangepast worden op de specifieke behoeftes van sommige doelgroepen. Daarnaast kwam uit de vragenlijst naar voren dat sommige mannen zich negatief aangesproken voelden doordat de nadruk ligt op mannen die pleger zijn van grensoverschrijdend gedrag. Hierbij is het goed om te benoemen dat 39% van het in totaal 195 deelnemers die de vragenlijsten heeft ingevuld zich identificeren als man.

We hebben vastgesteld dat deelnemers, trainers en uitvoerders over het algemeen positief zijn over de omstanderinterventie. Trainers benadrukten dat de omstanderinterventie bijdraagt aan een stuk bewustwording over grensoverschrijdend gedrag en het legt de nadruk op de subtiele vormen van grensoverschrijdend gedrag zoals 'victim blaming' en maakt de normen bespreekbaar. De omstanderinterventie wordt aan verschillende groepsgroottes gegeven van 8-200 deelnemers. Een aanbeveling is om de omstanderinterventie aan te bieden in groepsgroottes waarin het mogelijk is om discussie te faciliteren, bijvoorbeeld tussen de 20 en 50 deelnemers.

We hebben de organisatorische en institutionele context meegenomen in de evaluatie. Deze is naar tevredenheid uitgevoerd bij de genoemde doelgroepen. De resultaten lieten echter zien dat op een aantal vlakken de omstanderinterventie kan worden aangepast. De video's zouden meer aansluiting kunnen hebben met de Nederlandse context, de nadruk in de training zou wat meer op andere vormen van grensoverschrijdend gedrag kunnen focussen in plaats van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en er is behoefte aan het delen van cijfers in de training die toepasbaar zijn op de diverse doelgroepen zoals lhbtq+. Een aanbeveling is om deze te verwerken in de handleiding, en mits mogelijk de training aan te laten sluiten op het niveau en behoefte van de doelgroep zodat er geen mismatch is tussen wat deelnemers verwachten te leren van de omstanderinterventie en wat ze krijgen.

We zien op basis van de interviews met trainers, uitvoerders en deelnemers, observaties van de omstanderinterventie en ingevulde vragenlijsten dat de deelnemers op de vier gestelde doelen inzichten en vaardigheden hebben verkregen. Deelnemers spreken ook de intentie uit tot gedragsverandering. Zo kunnen we concluderen op basis van de resultaten van de vragenlijsten dat de meerderheid van alle deelnemers aangeeft dat de doelen van de omstanderinterventie behaald zijn. Dit betekent dat deelnemers bewuster zijn geworden van verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie, de impact hiervan en de weerstanden om niet in grijpen. Dit is zowel voor deelnemers die de vragenlijst direct na de training hebben ingevuld, als die de training 2 maanden geleden of langer hebben gehad. Wel geven de trainers en uitvoerders aan dat het moeilijk te beoordelen is omdat de omstanderinterventie uit één sessie bestaat en zij daarna het zicht op de deelnemers verliezen. Verder is meer onderzoek nodig om potentiële gedragsveranderingsinvloed van de omstanderinterventie te achterhalen.

1. Inleiding

In dit rapport bespreken we de resultaten van de Stand Up omstanderinterventie training ontwikkeld door Fairspace (hierna omstanderinterventie). De training is ontworpen om bij te dragen aan hun visie: een openbare ruimte waarin iedereen zich veilig en comfortabel voelt, ongeacht geslacht, seksuele voorkeur, gender-oriëntatie, afkomst, religie of uiterlijk.

Hieronder bespreken we de omstanderinterventie training in het kort. Daarna zullen we ingaan op het gehanteerde evaluatiekader, de onderzoeksvragen en de aanpak. Vervolgens gaan we in op de resultaten.

De evaluatie bestaat meerdere dimensies: ten eerste is het een procesevaluatie, gericht op het verbeteren van de interventie (zie paragraaf 2.1 voor het evaluatiekader, hoofdstuk 4 over de bereikte doelgroep en hoofdstuk 5 over de uitvoering). Ten tweede wordt er gekeken naar de opbrengsten van de training ten opzichte van de gestelde doelen (zie paragraaf 2.1 voor het evaluatiekader en hoofdstuk 6 over de behaalde opbrengsten). Ten derde toetsen we de training op basis van de in de literatuur verzamelde werkzame elementen, deze gaan zowel over opbrengsten als over proces en komen door het gehele rapport aan bod (zie paragraaf 2.3 voor een beschrijving van de werkzame elementen). Omdat het een kwalitatieve evaluatie is, gebaseerd op interviews en observaties, hebben we in de analyse veel oog voor de context (organisatorisch en institutioneel) waarbinnen we onze bevindingen hebben opgedaan. We bespreken steeds onder welke omstandigheden we verwachten dat onze bevindingen gelden. Hier komen we ook in de conclusie op terug.

1.1 Fairspace

Fairspace is een organisatie die strijdt tegen intimidatie in de openbare ruimte. De openbare ruimte is een breed begrip: hieronder wordt de straat, het openbaar vervoer, publieke instellingen zoals scholen verstaan, maar ook online of de werkvloer. Fairspace pakt intimidatie aan door het geven van workshops en training aan verschillende doelgroepen. Mensen kunnen de openbare ruimte namelijk verschillend ervaren. Daarom zijn de workshops en training tailor-made en specifiek gericht op de doelgroep. Ook organiseert Fairspace campagnes en evenementen om meer aandacht te vragen voor het thema. Tot slot werken ze met beleidsmakers op gemeentelijk en landelijk niveau. Zij adviseren over de aanpak van intimidatie in de openbare ruimte.

1.2 De omstanderinterventie

In dit rapport wordt de omstanderinterventie geëvalueerd. Deze is ontwikkeld door de partnerorganisatie van Fairspace, *Right to be*. Deze organisatie speelt al 15 jaar een leidende rol in de beweging tegen straatintimidatie. Naast het verzamelen van verhalen over straatintimidatie, verzamelde *Right To Be* ook verhalen van interventies door omstanders. Momenteel zijn er veel meer gevallen van straatintimidatie dan gevallen waarbij omstanders opkomen voor

degene die het meemaakt. Daarom ontwikkelde *Right To Be* de 'bystander intervention method' (omstandersinterventie).

Door een meerjarige wereldwijde educatieve campagne, genaamd Stand Up, wilt L'Oréal Paris in samenwerking met *Right To Be* de cultuur veranderen die straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag mogelijk maakt. En dat wanneer intimidatie plaatsvindt, er iemand is die voor dit persoon opkomt. Voor de uitrol van Stand Up hebben L'Oréal Paris en *Right To Be* in 2021 Fairspace gevraagd om als Nederlandse partner een rol te spelen in de campagne. Fairspace heeft de omstandersinterventie met handleiding in de Nederlandse context doorontwikkeld en aangeboden in het uiterlijk van Stand Up. Tijdens het uitvoeren van de procesevaluatie werd de omstandersinterventie gegeven in lijn met het campagne uiterlijk van Stand Up. Fairspace heeft in 2021 en 2022 2300 mensen getraind in Nederland.

De omstandersinterventie wordt interactief gepresenteerd zodat deelnemers leren hoe ze kunnen ingrijpen wanneer ze omstander zijn van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag. De training is geschikt voor studenten, horecapersoneel, lbhqi+ collectieven en -organisaties. De training wordt op locatie bij de doelgroep zelf gegeven en kan worden gegeven in gemengde groepen op het gebied van sekse en leeftijd, en in het Nederlands of Engels. De training wordt tegen betaling aangeboden.

Welkom bij

STANDUP
against street harassment

by L'ORÉAL
PARIS

with RIGHT
TO
BE

Fairspace

2. Evaluatiekader

In dit hoofdstuk bespreken we op basis van welke elementen de omstanderinterventie training is geëvalueerd. Deze elementen zijn gebaseerd op de theoretische onderbouwing van de training. De evaluatie richt zich op het proces (zie paragraaf 2.1), beschrijft de behaalde opbrengsten (paragraaf 2.2) en analyseert de training op basis van in de literatuur beschreven werkzame elementen van effectieve interventies (paragraaf 2.3).

2.1 Evaluatiekader proces

Een procesevaluatie is een systematisch en gericht onderzoek waarin data verzameld worden over de volgende vragen: a) Is de interventie uitgevoerd zoals gepland? b) Wordt de beoogde doelgroep bereikt? en c) Hoe ervaren en waarderen uitvoerders en deelnemers de interventie?

2.2 Evaluatiekader behaalde opbrengsten

Daarnaast analyseren we op basis van de methode 'realist evaluation', welke nagaat of het aannemelijk is dat de gestelde doelen van de interventie zijn behaald. Het evalueren van de behaalde opbrengsten doen wij op basis van vooraf opgestelde doelen en een vooraf opgestelde interventielogica. We kijken of de interventielogica in de praktijk uitpakt zoals beschreven voor de geformuleerde doelen.

2.2.1 Doelen training

We zetten hier kort uiteen welke doelen de omstanderinterventie beoogt die omschreven staan in de handleiding. De omstanderinterventie heeft als hoofddoel: *om actieve omstanders te bewerkstelligen die in staat zijn om op een veilige manier dat bij hen past in te grijpen wanneer ze omstanders zijn van (seksueel)grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie*. De verwachting is dat de kans op het ingrijpen (seksueel)grensoverschrijdend gedrag wanneer deelnemers omstanders zijn wordt vergroot door deze interventie, doordat het programma zich richt op veranderbare factoren om omstanderinterventie te bevorderen (zie volgende paragraaf) van zowel gedragsbepalers om wel in te grijpen en barrières om niet in te grijpen. De omstanderinterventie van Fairspace is gebaseerd op literatuur en werkende interventies zoals de *bystander intervention*-methode.

De doelen die interventie wil bereiken zijn:

1. Deelnemers zijn zich bewust van verschillende vormen van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag, ook de 'subtielere', niet strafbare vormen
2. Deelnemers zijn zich bewust van de impact van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag, ook de 'subtielere', niet strafbare vormen.
3. Deelnemers zijn zich bewust van mogelijke redenen waarom zij niet in zouden grijpen.
4. Deelnemers kennen de 5 D's en kunnen ze toepassen om op veilige manier in te grijpen bij grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie.

2.2.2 Interventiologica

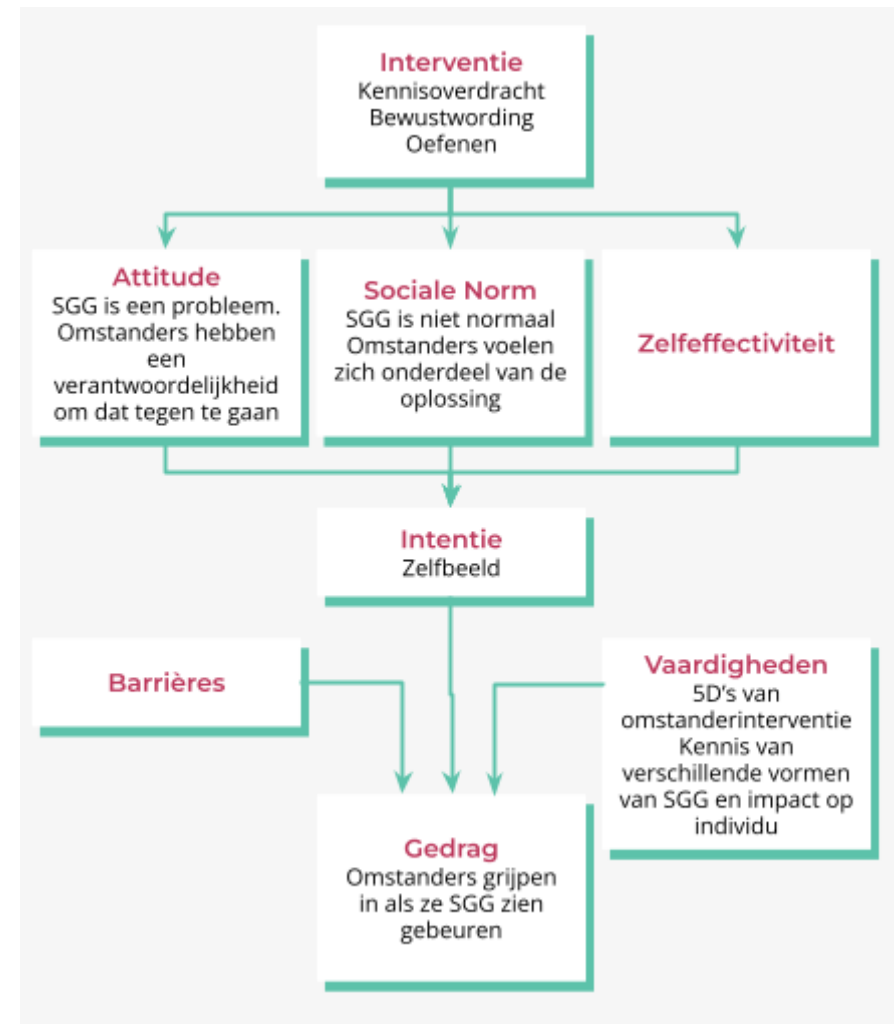
Bij de ontwikkeling van de training is ervan uitgegaan dat de doelen behaald worden middels onderstaande interventiologica.

De interventie richt zich op attitudes, sociale normen en eigen effectiviteit van deelnemers. Deze moeten de intenties (bijvoorbeeld dat ze onderdeel uitmaken van de oplossing) en vaardigheden van de deelnemers beïnvloeden die mogelijk zal leiden tot ander gedrag: omstanders grijpen in wanneer ze grensoverschrijdend gedrag of straatintimidatie zien. Wij bespreken in hoofdstuk 6 of we op basis van de interviews en observaties denken dat de interventiologica in de praktijk uitpakt zoals beschreven voor de vier geformuleerde doelen.

2.3 Evaluatiekader werkzame elementen

Literatuur beschrijft dat omstanderinterventies vaak worden ingezet om ingrijpen bij (seksueel) grensoverschrijdend gedrag te bemoedigen. Met name in de Verenigde Staten (hierna VS) zijn omstanderinterventies, bijvoorbeeld op studentencampussen, zeer gebruikelijk (Roberts en Marsh, 2022). Er zijn veel effectevaluaties naar omstanderinterventies gedaan, met name in de VS bij trainingen op studentencampussen. Uit deze evaluaties blijkt dat omstanderinterventies de potentie hebben om geweld te verminderen (zie Fenton et al 2015; Roberts & Marsh, 2021). Storer, Casey en Herrenkohl (2016) maakten een literatuuroverzicht van evaluaties van 9 omstanderinterventies en lieten zien dat deze trainingen het zelfvertrouwen en de wil tot ingrijpen bij deelnemers had vergroot.

Om te weten welke elementen uit omstanderinterventies de interventie effectief maken hebben we op basis van deskresearch de randvoorwaardes voor effectiviteit in kaart te gebracht. Deze kunnen worden gebruikt om de omstanderinterventie te toetsen. Voor de literatuurstudie is gebruik gemaakt van voorgaande evaluatieonderzoeken en literatuurreviews van omstanderinterventies.

Figuur 1: gedragsveranderingsmodel omstanderinterventie

Deze werkzame elementen kunnen voor een deel als randvoorwaarden voor effectiviteit gezien worden, voor een ander deel zijn het factoren die de effectiviteit mogelijk kunnen versterken. 1) Een aantal van deze werkzame elementen kunnen alleen vooraf (ex ante) worden geëvalueerd, omdat ze zich meer richten op de ontwikkeling en opzet van de training. Op basis van de handleiding en de theoretische onderbouwing kunnen we voor deze elementen bekijken of en hoe er aan deze elementen is voldaan. 2) Een aantal andere elementen gaan over zowel de opzet als de uitvoering van de training. Daarvan zullen we bespreken hoe er in de opzet rekening mee is gehouden, en zullen we door het rapport heen terugkomen op de uitwerking in de praktijk. In de conclusie komen we terug op alle 15 elementen.

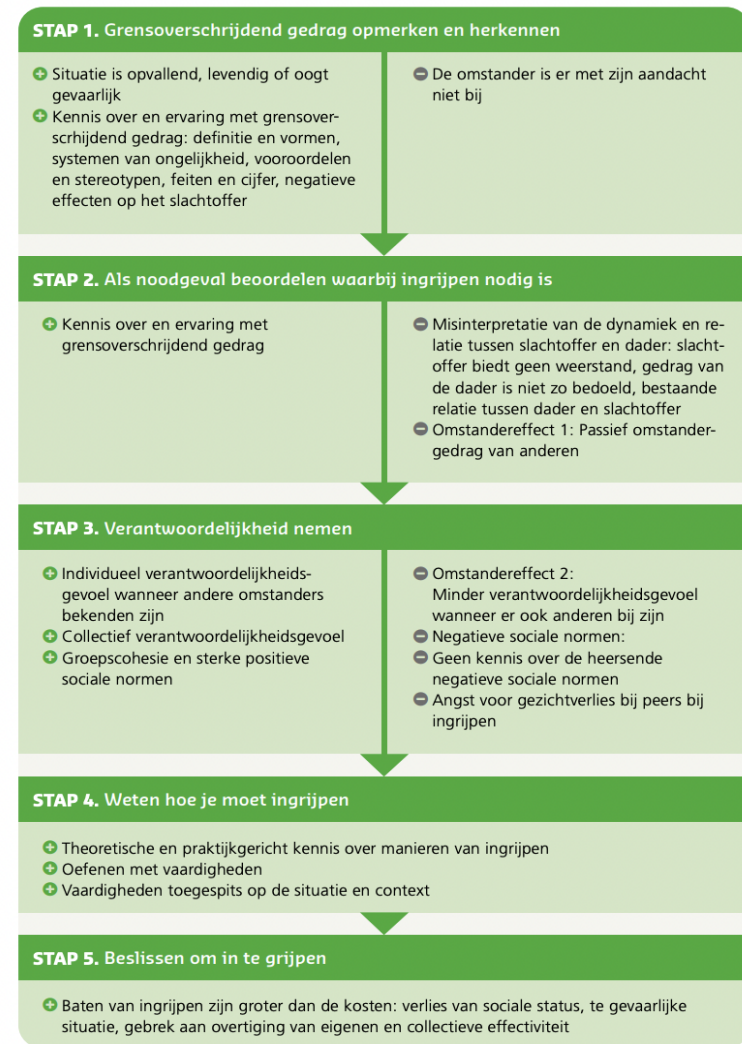
Het Amerikaanse Nationale onderzoekscentrum voor seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag heeft een analyse gemaakt van evaluaties van omstanderinterventies en kwalitatief onderzoek gedaan naar een aantal programma's. Zij komen tot de volgende lijst van werkzame factoren:

- Ontwikkel een training voor een specifieke doelgroep en stem de training af op vooraf in kaart gebrachte behoeften en leefwereld van de doelgroep.
- Zorg dat de training gebaseerd is op onderzoek (evidence based).

Uit een kwalitatieve realist evaluation naar wat werkt bij omstanderinterventies (Roberts and Marsh 2022) worden de volgende elementen genoemd:

- Groepsdiscussies die kunnen laten zien dat er verschillende perspectieven zijn op onduidelijke/ambigue situaties: het besef dat er verschillende perspectieven zijn helpt bij het herkennen van grensoverschrijdend gedrag en het minder bagatelliseren.
- Video's met echte situaties die laten zien wat het effect van ingrijpen kan zijn op een situatie.
- Bespreken van voorbeelden uit het echte leven en de impact daarvan.

In Nederland heeft Movisie een grote literatuurstudie gedaan naar werkzame elementen van omstanderinterventies. Zij komen uit op het volgende bystander model en lijst:

Figuur 2: bystander model Movisie (Kovács en Noor, 2021)

- Het vergaren van theoretische kennis, gecombineerd met praktijkgerichte, toepasbare vaardigheden is voor omstanders een belangrijke voorwaarde om grensoverschrijdend gedrag te kunnen herkennen en te kunnen beoordelen of het om een noodgeval gaat (stap 1 en 2 van het bystander intervention model).
- Een andere voorwaarde voor actief omstandergedrag is dat de omstander weet op welke manier kan ingrijpen (stap 4 van het model).
- Verder is bekend dat wanneer de methodiek en de veronderstelde verandertheorie van de interventies gebaseerd zijn op wetenschappelijke kennis – en het bystander intervention model in het bijzonder – dit een voorspeller kan zijn van effectiviteit ten opzichte van individuele gedragsverandering van deelnemers (Nickerson et al., 2014).

Als laatste zijn de criteria van Nation et al (2003) voor werkzame interventies bij preventie gedeeltelijk relevant. Nation en anderen hebben langs drie categorieën voorwaarden vastgesteld voor een effectieve interventie: (1) algemene eigenschappen, (2) aansluiting bij de doelgroep en (3) uitvoering en evaluatie. Deze werkzame elementen kunnen voor een deel als randvoorwaarden voor effectiviteit gezien worden, voor een ander deel zijn het factoren die de effectiviteit mogelijk kunnen versterken. Wij hebben hier de voor deze training relevante voorwaarden geselecteerd:¹

- Het programma is uitgebreid.

Als eerste is het van belang dat de interventie onderdeel is van een uitgebreider programma bestaand uit meerdere interventies en settings. Het gaat hier om zowel trainingen, interventies die de normen in een school of gemeenschap aanpakken, en interventies die zich richten op ouders, peers en scholen.

¹ De criteria van Nation et al zijn opgesteld voor het voorkomen van problematisch gedrag bij jongeren (zoals het plegen van seksueel geweld en het gebruik van drugs) maar zijn nuttig omdat ze ook laten zien onder welke voorwaarden trainingen effectief zijn. De voorwaarde over leeftijdsafhankelijkheid ('timing') en positieve sociale relaties zijn hier weggelaten omdat deze met name voor jongeren relevant zijn.

- De interventie gebruikt verschillende werkvormen.

Het blijkt dat effectieve interventies gebruik maken van verschillende werkvormen waaronder actieve leermethoden gericht op vaardigheden, interactieve instructie en praktische ervaringsgerichte methoden.

- De interventie is voldoende gedoseerd.

Een training is het meest effectief als de deelnemers vaak genoeg worden blootgesteld aan de interventie. Dit gaat over kwantiteit en kwaliteit van de contacturen en ook over de lengte van de sessies, het aantal sessies, de tijd tussen de sessies en de duur van het totale programma. Over het algemeen wordt gesteld dat een training effectiever is als hij zich uitstrekt over een langere tijdsperiode en als er sprake is van een terugkom moment of 'booster sessie'.

- De training moet worden uitgevoerd door goedgetrainde trainers.

Trainingen die worden uitgevoerd door mensen die niet goed zijn geselecteerd, getraind of begeleid, zijn minder effectief. Trainers moeten sensitief, competent en voldoende getraind zijn.

- De training is sociaal-cultureel relevant.

De training moet relevant zijn voor de deelnemers op een aantal dimensies zoals de normen van hun gemeenschap, culturele overtuigingen en praktijken. Het gaat hier om een diepe sensitiviteit naar hoe cultuur invloed heeft op jongeren.

- De training is onderbouwd door theorie.

Interventies moeten onderbouwd zijn door literatuur. Hierbij moet zowel aandacht worden besteed aan risicofactoren die veranderd kunnen worden als aan theorie over gedragsverandering.

- De training bevat een evaluatie.

Het is belangrijk dat de training goed en systematisch wordt geëvalueerd om uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit. Evaluatiestrategieën die zich richten op het doorlopend verbeteren van de interventie worden hierbij specifiek genoemd als goede voorbeelden

2.3.1 Conclusie evaluatiekader

Op basis van de deskresearch kunnen we concluderen dat omstanderinterventies veel potentie hebben bij de preventie van grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld. Dit type interventie wordt veel gebruikt en er zijn veel effectiviteitsstudies gedaan die effectiviteit aantonen. De training kan helpen bij het herkennen van situaties van grensoverschrijdend gedrag, het bieden van handelingsperspectief en het veranderen van sociale normen. Op basis van de literatuur hebben we het volgende evaluatiekader opgesteld waar de voorwaardes verwerkt zijn waarmee de omstanderinterventie van Fairspace wordt geëvalueerd op mogelijke effectiviteit:

Inhoud van de training	Voldoen/Deels/Niet voldaan
1. Bespreken van het continuüm van seksueel geweld/intimidatie zodat situaties van grensoverschrijdend gedrag herkend worden	
2. Uitdagen van sociale normen/gendernormen	
3. Aanleren van handelingsperspectieven om in te grijpen en/of slachtoffers te ondersteunen	
4. Combinatie van theoretische kennis en praktische oefeningen	
Doelgroep	
5. Is de interventie afgestemd op een specifieke doelgroep en zijn de behoeften van die doelgroep in kaart gebracht?	

6. Is de training sociaal cultureel relevant?	
Manier waarop de stof wordt aangeboden	
7. De training bevat praktische oefeningen	
8. De training bevat groepsdiscussies	
9. De training bevat video's met situaties van intimidatie of grensoverschrijdend gedrag en voorbeelden uit het echte leven	
10. De training maakt gebruik van verschillende werkvormen	
11. De training is voldoende gedoseerd	
Randvoorwaarden	
12. Interventie is onderbouwd door theorie	
13. Training bevat evaluatie	
14. Interventie is onderdeel van een uitgebreider programma	
15. De training wordt uitgevoerd door goedgetrainde trainers	

Tabel 1. evaluatiekader Stand Up omstanderinterventie

3. Onderzoeksvragen en aanpak

In dit evaluatieonderzoek worden kwalitatieve onderzoeksmethoden toegepast: interviews met deelnemers en trainers, observaties en een korte vragenlijst onder de deelnemers. De gehanteerde methode baseert zich op *realist evaluation* (Dawson & Tilly, 1997) waarbij aandacht wordt besteed aan de mechanismen in specifieke contexten waarin men denkt dat de gewenste resultaten/effecten tot stand komen. Op deze manier kan als het ware de 'black box' geopend worden zodat zichtbaar wordt waarom een interventie wel of niet werkt. Vanuit het perspectief van *realist evaluation* kunnen we ook zonder kwantitatieve effectiviteitstoets aannemelijk maken of, en zo ja, hoe de module in de huidige vorm tot de beoogde opbrengsten heeft geleid.

3.1 Onderzoeksvragen

De vragen richten zich op de uitvoering van de training, de opbrengsten van de training, hoe de training verder kan worden doorontwikkeld en randvoorwaarden en lessen die kunnen worden getrokken op basis van deze pilot. In het onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen gehanteerd:

- Is de interventie uitgevoerd volgens plan?
- Hoe is de waardering en ervaring van deelnemers en uitvoerders?
- Wat zijn de succes- en faalfactoren?
- Welke aanbevelingen kunnen er aan de hand van de procesevaluatie worden gedaan voor verbetering van de interventie?

3.2 Aanpak

De trainingen worden op verschillende locaties en met diversiteit aan deelnemers georganiseerd. Voor de procesevaluatie zijn de trainingen uit 2021 en 2022 geïncludeerd die vanuit verschillende settingen zijn gegeven zoals bij studieverenigingen, gemeenten, en horeca. De organisaties die meededen bevonden zich binnen en buiten de Randstad, maar voornamelijk in steden.

De doelgroep respondenten bestaat uit drie groepen: deelnemers van de training, trainers en uitvoerders. Onder uitvoerders verstaan we de personen

van de organisatie die de training faciliteren. Dit zijn veelal personen die werkzaam zijn binnen de organisatie waar de omstanderinterventie aan wordt gegeven en ondersteunen met de werving, de locatie klaarmaken en het informeren van de deelnemers. Afhankelijk van de organisatie waar de training wordt gegeven spreken de uitvoerders Nederlands of Engels.

Voor deze evaluatie zijn kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden (n=195) gebruikt: allereerst is aan deelnemers gevraagd om een korte vragenlijst in te vullen na de training. Deze is door 163 deelnemers ingevuld in de periode dat wij trainingen hebben geïncludeerd voor de procesevaluatie. Ook is er een vragenlijst gestuurd naar deelnemers die de training 2 maanden of langer geleden hebben gevolgd. Deze vragenlijst is door 32 deelnemers ingevuld. Op deze wijze is er gekeken of deelnemers de inhoud en handvatten van de training nog hebben onthouden en of ze die hebben toegepast.

Daarnaast is er gebruik gemaakt van observaties en semigestructureerde interviews met trainers, uitvoerders² en deelnemers. De interviews zijn voornamelijk in het Nederlands gehouden, maar twee interviews waren in het Engels. De volgende tabel geeft hier een overzicht van.

Interviews	Aantal
Uitvoerders	15 (waarvan 11 trainers)
Deelnemers	10
Totaal	25

Tabel 2. Overzicht interviews

Ook is er bij 5 sessies in verschillende groepen geobserveerd: 2 keer in de studentenverenigingen, 1 keer bij een lhbtq+ belangenorganisatie, 1 keer in een buurthuis en 1 keer bij een handhavingsorganisatie. Tot slot is er een deskresearch uitgevoerd om de uitkomsten van het onderzoek te duiden. Dit verslag baseert zich met name op de interviews, maar vult inzichten aan op basis van de observaties, vragenlijsten en de literatuur.

² De persoon die contact opneemt met Fairspace om de training te organiseren binnen hun organisatie.

4. Bereikte doelgroep

In deze paragraaf bespreken we kort welke doelgroep heeft deelgenomen aan de procesevaluatie. Over het algemeen zou iedereen kunnen meedoen aan de omstanderinterventie, maar de omstanderinterventie werkt bij uitstek goed bij studenten, horecapersoneel, lhbtq+ collectieven en organisaties. De volgende tabellen geven een overzicht van de doelgroep dat mee heeft gedaan aan het beantwoorden van de vragenlijsten in het kader van de procesevaluatie (direct na de training, of 2 maanden geleden of langer).

Man	76 (39%)
Vrouw	111 (57%)
Non-binair	6 (3%)
Anders	2 (1%)
Totaal	195 (100%)

Tabel 3. Gender respondenten vragenlijsten

Ambtenaar	17 (9%)
Horeca	32 (16%)
Sociaal en zorg domein	43 (22%)
Veiligheid	6 (3%)
Ik werkt niet	43 (22%)
Andere	54 (28%)
Total	195 (100%)

Tabel 4. Veld werkzaam

Student	129 (66%)
Geen student	66 (34%)
Total	195 (100%)

Tabel 5. Student

Tabel 4 en 5 illustreren dat voornamelijk de beoogde doelgroep (zoals studenten) bereikt zijn. Tabel 3 geeft een indicatie dat er iets meer vrouwen dan mannen meedoen. Uit de interviews komt naar voren dat de omstanderinterventie goed past bij de doelgroep studenten en lhbtq+ organisaties. Zo sprak een uitvoerder van een lhbtq+ organisatie over de laagdrempeligheid van het inplannen van de omstanderinterventie:

Nou, dan is het echt gewoon een mailtje naar Fairspace van: dan en dan is de volgende federatiedag, kunnen jullie het nog een keer aanbieden? En dit zijn de praktische details. Dus het is dan echt een beetje van: zijn jullie beschikbaar? En eigenlijk geen afstemming meer over de inhoud, want daar weten we al alles van, zeg maar. Dus is eigenlijk puur: zijn jullie beschikbaar. Dat versta ik onder minimaal contact. [uitvoerder 2].

Wel benoemde twee uitvoerders dat de communicatie over de kosten van de omstanderinterventie iets beter had gekund. Zo gaf een uitvoerder aan:

“

Nou, ik kreeg ik het in de mail binnen van deze omstanderinterventie die wordt aangeboden binnen [Hogeschool]. En normaal 1000 euro en je kan nu, konden we er gratis gebruik van maken. Nou, gezien de problematiek die toen speelde, hadden we zoiets, nou, dat is een mooie omstanderinterventie. Die gaan we meteen inplannen. Maar we hadden wel zoiets van, nou, we konden hem niet meteen laten plaatsvinden. Nou, in die tussentijd bleek het budget op te raken en moesten we toch nog gaan betalen. Dus toen had ik zoiets van, oei, dat vind ik niet zo heel netjes dat je het eerst aanbiedt van, tot en met december kan je er gratis gebruik van maken. [uitvoerder 9].

Deze uitvoerder vond het jammer dat de omstanderinterventie niet gratis aangeboden kon worden, vanwege de planning. Daarnaast voegde de uitvoerder er wel aan toe dat een training van een uur voor 1000 euro iets te duur is om aan te bieden aan zijn doelgroep. Dit sentiment wordt ook gedragen door een andere uitvoerder:

“

En ik snap het ook wel hoor, dat als een subsidie wegvalt dat je het niet meer gratis kan aanbieden, maar dat was wel even dat ik dacht: dit had misschien in de communicatie wat beter gekund. Of dat je van tevoren al aan had gegeven van: we zijn nog bezig met, we weten nog niet zeker of we het kosteloos kunnen aanbieden. Ik weet niet hoe relevant dat is nu voor de evaluatie die jullie doen, maar dat was wel even dat ik dacht van: oh, ja. En ik weet nu dat als ik de volgende keer hem boek, ik er dan waarschijnlijk voor moet betalen. Dus dat is dan, dan kunnen we dat op dat moment doen. En als we dan weer 7 mensen hebben, ga ik er dan 500 euro voor betalen, dat is dan wel een afweging. Maar ja, werkend voor een fondsenwervende organisatie snap ik dat je je werk niet gratis kan aanbieden, dus ik weet hoe het werkt, maar dat stukje communicatie dat had misschien wat anders gekund. [uitvoerder 2].

De communicatie rondom de inzet van trainers en kosten van de omstanderinterventie zijn hierom een mogelijk aandachtspunt om mee te nemen.

De meeste deelnemers geven aan dat de interventie aansluit bij hun leefwereld. Zo gaf een deelnemer die student is aan:

“

Ja, ik denk het wel. Er werden voorbeelden gebruikt die iedereen zou kunnen overkomen, denk ik. Dus ja, dat vond ik eigenlijk wel. [deelnemer 9].

Ook bij gemeenteambtenaren sluit de omstanderinterventie aan. Een deelnemer die twee keer de omstanderinterventie heeft gevolgd verwoordt het als volgt:

“

Beide keren had ik dat idee wel. Mensen kwamen ook zelf met voorbeelden die daar dan op leken, dus het is toch wel aan de ene kant zijn het vrij extremen en zit er ook wat grappigs in, dus het haalt een beetje de angel... Ja, nu maak ik het ook wel heel groot met dit soort woorden, hè, maar je zit daar met zijn allen te kijken en we gaan het ergens over hebben en dus het feit dat er een klein beetje humor in zit, is ook wel heel erg lekker en tegelijkertijd is het heel herkenbaar, dan komen mensen met vergelijkbare situaties. Dus ik vind het leuke voorbeelden. En vooral ook dat filmpje uit die trein, wat gewoon een opgenomen filmpje is, maakte ook wel dat je je en dat zie je, dat voel je, je merkt aan alles dat het echt is en natuurlijk is het een uniek moment, maar bijna iedereen heeft al iets vergelijkbaars ooit meegemaakt. [deelnemer 8].

Trainers geven wel aan dat, ondanks de omstanderinterventie voor een brede doelgroep ontwikkeld is dat de training soms wordt aangepast op basis van de doelgroep aan wie ze de deze aanbieden:

“

Ja. Het is niet dat dat vaak gebeurt. Ja, behalve als er echt een workshop in samenwerking met een organisatie wordt gegeven, dan wordt het nog net even anders gegeven. Maar meestal, het enige wat ik aanpas is bijvoorbeeld in plaats van dat ze in een bus zijn, dat ze op de vereniging zijn, dat soort dingen meer. Dus ja, alleen de scenario's, ja. [trainer 3].

Op deze wijze probeert wordt geprobeerd om de algemene omstanderinterventie iets beter te laten aansluiten bij verschillende doelgroepen. Wel bleek uit de ingevulde vragenlijst dat sommige mannen zich negatief aangesproken voelden door de omstanderinterventie, omdat de nadruk ligt op mannen die pleger zijn van grensoverschrijdend gedrag waarvan vrouwen slachtoffer zijn. Zo gaf een mannelijke respondent aan: “*Het voelde redelijk seksistisch en als man voelde ik me wel aangesproken*”. Deze uitspraken geven een indicatie dat de omstanderinterventie mogelijk weerstand kan oproepen bij mannelijke deelnemers. Verder werd de omstanderinterventie ook uitgevoerd bij een handhaversorganisatie. Hieruit bleek dat de omstanderinterventie wel aanslaat bij de leefwereld van de handhavers, maar dat de inhoud niet toereikend genoeg was vanwege de voorkennis van de handhaver (paragraaf 5.4 gaat hier dieper op in).

4.1 Conclusie bereikte doelgroep

Deze resultaten geven een indicatie dat de interventie ontwikkeld is voor een brede doelgroep, hoewel soms de omstanderinterventie aangepast wordt aan specifieke behoeftes van sommige doelgroepen. Hoewel de omstanderinterventie niet ontwikkeld is voor een specifieke doelgroep, is wel op te merken dat de interventie aanslaat bij een brede doelgroep zoals bij studenten, lhbtq+ organisaties, maar ook bij gemeentes. Wel bleek uit de ingevulde vragenlijst dat sommige mannen zich negatief aangesproken voelden door de omstanderinterventie, omdat de nadruk ligt op mannen die pleger zijn van grensoverschrijdend gedrag waarvan vrouwen slachtoffer zijn. Een ander mogelijk aandachtspunt is de communicatie rondom de kosten van

de omstanderinterventie, zo gaven twee uitvoerders aan dat ze verrast waren over deze kosten. (zie paragraaf 8.5 Recente ontwikkelingen)

Op basis van de interviews komen wij tot de volgende aanbeveling:

- Gebruik verschillende voorbeelden van grensoverschrijdend gedrag, waarbij niet alleen de man als pleger wordt beschreven. Het is wel aan te raden om bij de feiten en cijfers te blijven om geen onrealistisch beeld te scheppen.
- Communiceer helder over kosten van de omstanderinterventie om verwarring te voorkomen bij organisaties die de omstanderinterventie willen aanbieden aan hun doelgroep.

5. Uitvoering in de praktijk (Proces)

In dit hoofdstuk bespreken we op basis van de interviews met mensen die het organiseren en trainers (uitvoerders) de uitvoering in de praktijk.

5.1 Train de trainer

De trainers van de omstanderinterventie zijn voornamelijk trainers verbonden aan Fairspace die op freelance basis betaald worden. Om de omstanderinterventie te geven zijn randvoorwaarden voor trainers beschreven zoals: kennis over de inhoud, facilitatie vaardigheden, presentatie vaardigheden, en professionaliteit.

De trainers moeten eerst een 'train de trainer' bijeenkomst bijwonen om de omstanderinterventie zelf te geven. Deze bijeenkomst duurt een dagdeel waarbij trainers leren hoe ze de omstanderinterventie kunnen geven. Tijdens de 'train de trainer' bijeenkomst:

- Wordt de PowerPoint doorgenomen dat gebruikt wordt tijdens omstanderinterventie
- Leren trainers welke kennis ze moeten overdragen en hoe
- Welke vragen ze kunnen verwachten van de deelnemers
- Oefenen ze zelf met de materie van de omstanderinterventie
- Ontvangen ze peer feedback

Na de 'train de trainer' bijeenkomst krijgen de trainers de handleiding mee die als leidraad gebruikt wordt voor de omstanderinterventie. Daarbij kijken ze een keer mee hoe een ervaren trainer de omstanderinterventie geeft, waarna ze zelf de omstanderinterventie geven. De 'train de trainer' wordt als positief ervaren zo geeft een trainer aan:

“

Ja. Volgens mij was het heel goed. Ze gaven eerst de training aan ons, om te laten zien hoe het moet. En toen hebben we het echt opgesplitst en ingezoomd van wat is de achtergrondinformatie die je moet weten, veelgestelde vragen rondom dit onderwerp en waarom doen we dit op deze volgorde? En toen moesten we ook oefenen met het geven daarvan. Dat vond ik wel echt een goede aanpak, ja. [trainer 3]

Trainers geven wel aan dat ze tijdens de 'train de trainer' bijeenkomst vooral leren welke kennis ze moeten overdragen en minder hoe ze gesprekken kunnen faciliteren, oftewel trainerschap dat door een trainer benoemd wordt:

“

... Ik heb wel geleerd om, nou ja, de slides zoals die van Stand Up zijn goed toe te passen. Maar het echte trainerschap, ja, daar was het... heeft het niet heel veel toegevoegd. [trainer 5]

Dat de nadruk niet ligt op trainerschap, wordt onderschreven door trainers als minder erg, omdat de nadruk van de interventie niet ligt op deelnemers die eigen ervaringen delen, maar dat kennis over het thema wordt overdragen.

5.2 Handleiding

Na de 'train de trainer' bijeenkomst ontvangen de trainers de handleiding voor de omstanderinterventie. In de handleiding wordt als helder gezien met genoeg informatie over het onderwerp, hoe de trainers de opdrachten kunnen uitvoeren en hoe ze de training eigen kunnen maken. Daarbij worden de suggesties of speaker notes als zeer behulpzaam gezien door meerdere trainers, zo benadrukt een trainer:

“

Ja, ik vind het heel helder. Er staan een heleboel tips in voor, nou ja, hoe je jezelf voorbereidt als trainer (...) ik denk dat, als je voor de eerste keer trainingen gaat geven, dat dat gewoon heel fijn is, om een paar van die tips te hebben. En er staat een leuk overzicht in, bij, over: wat voor een verschillende deelnemers je kunt verwachten. Iemand met weerstand, iemand die heel dominant aanwezig is, of iemand die de hele tijd persoonlijke verhalen deelt, en... Ja, hoe je daar een beetje mee om kan gaan. En wat ik uiteindelijk het fijnste vind, is gewoon de uitgebreide speaker notes bij de verschillende slides. En belangrijke punten die je erbij kan vertellen (...) en als je iets van die informatie uiteindelijk niet vertelt, dan is dat niet gelijk een ramp. Dus dat je dat wel voor de rest heel erg eigen kan maken. [trainer 7]

Wel omschrijft een trainer dat de handleiding lang is, maar de zorgvuldigheid prettig is voor de voorbereiding van de omstanderinterventie. Verder voegt een trainer toe dat het prettig zou kunnen zijn als de handleiding per doelgroep, zoals bij studenten of mensen van de lhbtqi+ gemeenschap, extra informatie met voorbeelden zou aanbieden ter voorbereiding van de omstanderinterventie.

5.3 PowerPoint

De PowerPoint is zo ontworpen dat trainers genoeg ondersteuning krijgen om de interventie uit te voeren, zo kaart een andere trainer aan:

“

Het is natuurlijk ook een training van anderhalf uur(...), de PowerPoint geeft superveel houvast. Alles zit erin. Het kan eigenlijk niet misgaan. [trainer 8]

De trainers zijn hierom tevreden over de professionele PowerPoint dat ter beschikking is gesteld voor de training. Zo benoemen ze de heldere boodschap, lay-out en gebruik van video's als ondersteunende elementen bij

het geven van de omstanderinterventie. Ook zit in de PowerPoint een QR-code waarmee deelnemers gevraagd om een vragenlijst in te vullen en de omstandersinterventie te evalueren. Deze elementen worden ook als positief ervaren door de uitvoerders:

“

Duidelijk. Blij dat er niet zoveel tekst in staat. Dat er wordt afgewisseld in de inzet van, hoe noem je dat, verschillende media die je kan gebruiken. Je hebt natuurlijk tekst, je hebt beeld, je hebt video. Dus, daardoor worden gewoon meerdere zintuigen geprikkeld en dat werkt bij studenten. Als je het alleen maar, hier heb je een lap tekst en hier heb je wat tips en lees maar, dat komt heel anders aan dan dat je het afwisselt met video's. Dat het filmpje vervolgens wordt teruggepakt en dat nog die specifieke situaties nog een keertje wordt teruggekeken. Dus didactisch is dat gewoon heel sterk. Dus vandaar, de presentatie zat goed in elkaar" [uitvoerder 9]

Wel benoemd trainer 4 dat Fairspace meer terug mag komen in de PowerPoint. De trainer benadrukt dat het belangrijk is dat deelnemers meer gemotiveerd worden om Fairspace te gaan volgen, bijvoorbeeld via een QR-code waarbij deelnemers de instagrapagina van Fairspace kunnen volgen. Verder werd aangegeven dat het installeren van PowerPoint wat tijd kost. Zo gaf een trainer aan:

“

Om de training uit te voeren, ja. Ik merkte wel dat ik zelf wat technische probleempjes had. Je moet bepaalde dingen namelijk overzetten in de presentatie, dat weer toevoegen, dan zorgen dat de laptop aansluitend op de beamer weer goed gaat en daarvan merkte ik dat ik daar gewoon niet altijd even kundig in ben. Maar dan is ook weer de vraag, is dat te verwachten van je werkgever om dat volledig toe te lichten of om dat zelf uit te zoeken, dus dat laat ik een beetje in het midden. [trainer 15]

Het gebruik van video's wordt als waardevol gezien door trainers en uitvoerders. Wel kunnen video's beter aansluiten aan de Nederlandse context. (zie 8.5 Recente ontwikkelingen, toelichting op de stappen die Fairspace al heeft doorlopen gedurende het onderzoek)

5.4 Inhoud omstanderinterventie

Tijdens de interviews werd de inhoud van de trainingen besproken, samen met de beredenering over welke onderdelen belangrijk zijn volgens trainers en uitvoerders. Uit de analyse van de interviews zijn vijf verschillende thema's gekomen: bewustwording, laagdrempeligheid, handvatten om in te grijpen, preventie subtiele vormen grensoverschrijdend gedrag, aanpassing inhoud op de doelgroep.

5.4.1. Bewustwording

Volgens de uitvoerders is het belangrijk dat deelnemers een stuk bewustwording meekrijgen over grensoverschrijdend gedrag. Hiervoor is het belangrijk dat de omstanderinterventie de prevalentie met cijfers, theorie (zoals omstandereffect) en impact behandelt in de omstanderinterventie. Trainer 3 verwoordt het als volgt:

Ja, soms heb ik het idee dat ze het doen omdat het een soort van moet. Ze moeten, ja, laten zien dat ze iets rondom bewustwording doen voor dit onderwerp. En ik denk dat het niet is opgelost met één training, maar ik vind het wel een nuttige manier om hier een soort van introductie aan te geven. [trainer 3]

Voor deze trainer wordt de omstanderinterventie als een introductie workshop gezien waarin deelnemers een basisbegrip leren rondom (subtiele) grensoverschrijdend gedrag. Verder benadrukt deze trainer dat het stukje theorie met cijfers nodig is om die bewustwording te bewerkstelligen:

Maar een stukje theorie, wat ik daaraan goed vind werken is dat we laten zien de urgentie ervan, of proberen in ieder geval. Dus niet alleen: het is vervelend om nageroepen te worden, maar dit kan resulteren in dat mensen echt hun leven aanpassen of het moeilijk, zwaar krijgen. Vooral als het regelmatig gebeurt. En ook inderdaad bewustwording over hé, dit gaat over verschillende dingen. [trainer 3]

5.4.2. Laagdrempeligheid

Een ander punt dat is dat de inhoud van de training laagdrempelig moet zijn en er hierom soms gekozen wordt dat de trainer kennis overdraagt in plaats dat het gestimuleerd wordt dat deelnemers hun eigen ervaringen delen. Zo benoemt een trainer:

Ja. Het is meer, het is veel vertellen ook. Wat we doen natuurlijk omdat we niet per se willen dat mensen zelf hun situaties moeten delen waar ze niet per se... We weten nog niet zo goed soms hoe de relaties zijn. [trainer 3]

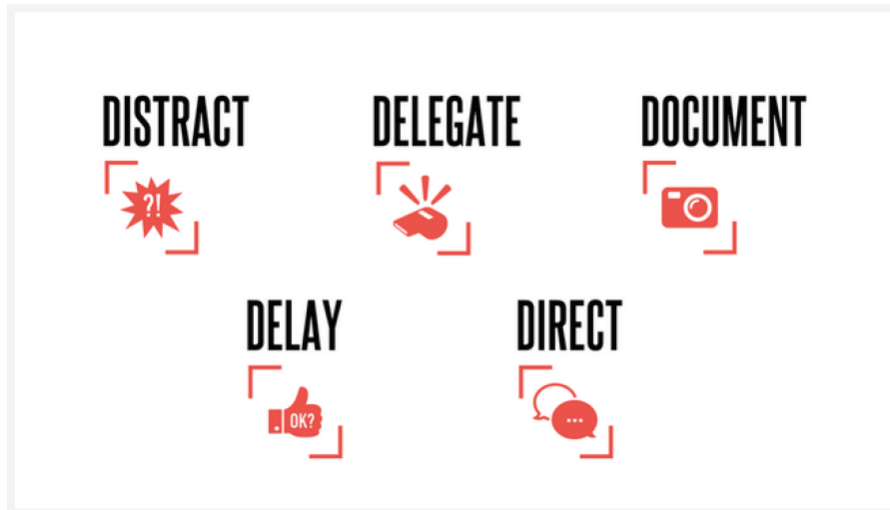
Het wordt belangrijk geacht dat deelnemers zonder dat ze hun eigen ervaringen hoeven te delen mee kunnen doen. Hierdoor worden deelnemers niet gestimuleerd om hun eigen ervaringen met grensoverschrijdend gedrag te delen in de groep wat de omstanderinterventie laagdrempeliger maakt. Wel zien we in de observaties van de trainingen dat in sommige gevallen deelnemers hun eigen ervaringen delen, vooral als ze elkaar al kennen, en dat de trainer het gesprek dan faciliteert.

5.4.3. Handvatten om in te grijpen

De trainers en uitvoerders benoemen dat de omstanderinterventie handvatten moet bieden om in te grijpen wanneer je omstander bent van grensoverschrijdend gedrag. Hiervoor is het nodig dat deelnemers begrijpen wat hun persoonlijke weerstand is om in te grijpen, waarbij zij concrete handvatten worden geboden hoe ze wel kunnen ingrijpen. De volgende trainer verwoordt het als volgt:

Ja, ik denk dat het nog steeds goed is om mensen erop te laten reflecteren waarom ze niks doen [bij grensoverschrijdend gedrag of straatintimidatie]. Dat is natuurlijk wel een beetje onderdeel van de methode. Je moet eerst naar herkennen dat er iets is. Bij jezelf voelen; oh, ik voel me tegenhouden. Wat kan ik dan toepassen? Dus ik zou het niet per se anders doen. [trainer 5]

De 5D's die bij elke omstanderinterventie behandeld worden staan centraal voor de handvatten die deelnemers meekrijgen om in te grijpen.

Afbeelding 2. Foto 5D handleiding Fairspace

Het behandelen van deze strategieën wordt al belangrijk gevonden, want de 5D's biedt deelnemers concrete handvatten hoe ze kunnen ingrijpen als ze getuige zijn van grensoverschrijdend gedrag. Een uitvoerder benoemde deze handvatten als belangrijke toevoeging voor de omstanderinterventie zo gaf de uitvoerder aan:

Ik denk dat juist de verschillende, zeg maar manieren, of verschillende strategieën – zoals de vijf D's hoe je kan interacteren in dat soort situaties – waren gewoon heel interessant voor mij. Want ik heb het eerder zien gebeuren, maar ik had er nooit enige, ja categorieën aan gekoppeld. [uitvoerder 10, vertaald uit het Engels]

Hoewel alle handvatten heel concreet zijn, kwam in de observaties naar voren dat de D van document vragen opriep voor deelnemers. Deze vragen leidde ook tot een discussie in hoe ze deze D zouden kunnen inzetten.

“

*Deelnemer: het kan escaleren als je foto's maakt!
Wat zou je anders kunnen doen, vraagt trainer? 'Subtieler' (deelnemers lachen).
En wat nog meer(trainer)?
Deelnemers: selfie maken. Maar iedereen staat erop?
Deelnemer: geluid opnemen.
Moeilijke casus, de meeste deelnemers zien het nut er niet van als die vrouw wegloopt en je kent haar niet.
Er wordt nog een vraag gesteld: Als je het filmt, is dat wel serieus genoeg voor politie? Trainer geeft aan het is documenteren als je aangifte zou doen.
De keerzijde, geeft de trainer aan, is dat het online komt als mensen nu filmen.
Conclusie trainer: als aanvullende strategie gebruiken. Niet zelf aan de slag met documentatie. [observatie buurthuis, 23/09/2022].*

5.4.4 subtiële vormen van grensoverschrijdend gedrag

Naast dat de omstanderinterventie concrete handvatten biedt aan deelnemers benoemen meerdere trainers dat het waardevol is dat de training subtiële vormen van grensoverschrijdend gedrag, zoals victim blaming, blootlegt en behandelt met deelnemers. Hierin speelt het uitdagen van gendernormen een rol. Zo vertelt een trainer dat ze vaak vragen krijgt die victim blaming in de hand werken en het belangrijk vindt om dat stuk te behandelen in de omstanderinterventie:

“

Ik merk ook soms aan bepaalde vragen die we krijgen dat mensen echt wel huiverig zijn over, ja, is het niet dan de schuld van iemand anders? Bijvoorbeeld, heb ik wel eens gekregen als vraag, van had die meid dan in dat scenario niet minder moeten drinken? Weet je, dus dan denk ik: oké, ja, dit is wel goed dat we deze boodschap vertellen. [trainer 3]

5.4.5 inhoud aanpassen op de doelgroep

Tijdens de interviews benoemden trainers het belang dat de inhoud aangepast kan worden op basis van de doelgroep, zoals scenario's en cijfers. Sommige trainers onderschrijven het belang dat de inhoud aangepast zou moeten worden op basis van de doelgroep, maar dat dit nu nog niet haalbaar is. De volgende trainer legde het als volgt uit:

“

Dus op zich zou het wel chill zijn denk ik, als er per doelgroep nog een soort van mini-handleiding is van let op deze, deze en deze insteek of zo. Hoewel je dan ook niet wil generaliseren natuurlijk. Dat had ik inderdaad ook een keer opgeschreven van dat ook bijvoorbeeld de cijfers niet per se specifiek zijn voor de doelgroep aan wie je hem geeft; de cijfers die in de training zitten, waar onderzoek op gebaseerd is. En dat kwam bijvoorbeeld bij het [lhbtiqa+ belangenorganisatie] heel erg naar voren van ja, dan staat er, wel 80 procent van de vrouwen worden wel eens lastiggevallen, maar ik denk dat zij liever cijfers zouden zien over hoe dat binnen de lhbt-community gaat, dus dat vond ik zelf wel, ik dacht, dat zou wel goed zijn als we die trainingen gewoon op bepaalde groepen kunnen aanpassen. [trainer 4]

Volgens deze trainer zou het aanpassen van de cijfers en voorbeelden de omstanderinterventie beter land bij verschillende doelgroepen, in dit geval voor de lhbtqa+ doelgroep die betrokken is bij de lhbtqa+ belangenorganisatie. Verder benoemen trainers dat de video's die gebruikt worden diverser en andere vormen van grensoverschrijdend gedrag zouden moeten laten zien:

“

Ja. Nou, één tip is, en daar zijn we ook mee aan de slag, is om de korte video's van de interventies wat diverser te maken. Ook toegepast op andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Want het is nu heel binair. Man valt vrouw lastig. En daar krijgen we ook wel eens commentaar op. En dat vind ik ook wel terecht. [trainer 5]

Verder gaf een uitvoerder van een handhavers organisatie aan dat hij de inhoud van de omstanderinterventie meer gericht op handhavers had willen zien o.a. hoe handhavers deze informatie konden gebruiken in hun werk en met nadruk op wetsartikelen. Hier is echter wel goed contact over geweest met Fairspace in de voorbereiding. Toch heeft dit invloed gehad op hoe de deelnemers van deze organisatie de omstanderinterventie hadden ervaren. Het is concluderend wel belangrijk om te benoemen dat het aanpassen van de inhoud op de doelgroep een mogelijk aandachtspunt is om de omstanderinterventie te verbeteren.

5.5 Lengte omstanderinterventie, opdrachten en werkvormen

In de handleiding van de omstanderinterventie wordt aangegeven dat het volgen van de informatie, opdrachten en tips beschreven in de handleiding helpen om een effectieve training van 60 minuten neer te zetten. Het overslaan van oefeningen zal bijvoorbeeld tot gevolg hebben dat bepaalde doelen niet of in mindere mate worden bereikt.

In de handleiding staat omschreven dat de omstanderinterventie 60 tot 75 minuten kan duren, hoewel 60 minuten aan de korte kant is. Zo benadrukt een trainer:

Ja, één uur tot anderhalf uur. Een uur is echt te kort. Ik denk dat ik wellicht bepaalde onderdelen sneller zou kunnen doen. Maar ja, je wil ook niet haasten en je wil ook ruimte hebben voor die persoonlijke noot en voor de persoonlijke verhalen. [trainer 8]

Daarom wordt voor de omstanderinterventie meestal anderhalf uur geboekt. Uit de gesprekken met de trainers, uitvoerders en uit de observaties blijkt dat de omstanderinterventie binnen anderhalf uur klaar is. De duur van de omstanderinterventie wordt voornamelijk bepaald door de input van de deelnemers, maar een omstanderinterventie dat langer dan anderhalf uur is komt niet vaak voor.

De observaties van de trainingen en in de interviews met de trainers onderschrijven dat de trainers de handleiding grotendeels volgen en alleen de inhoud van de scenario's aanpassen wanneer dat mogelijk is. De trainers en uitvoerders benoemen dat de theorie, video's en scenario's goed werken om de stof zorgvuldig over te brengen:

Je hebt natuurlijk tekst, je hebt beeld, je hebt video. Dus, daardoor worden gewoon meerdere zintuigen geprikkeld en dat werkt bij studenten. Als je het alleen maar, hier heb je een lap tekst en hier heb je wat tips en lees maar, dat komt heel anders aan dan dat je het afwisselt met video's. Dat het filmpje vervolgens wordt teruggepakt en dat nog die specifieke situaties nog een keertje wordt teruggekeken. Dus didactisch is dat gewoon heel sterk. Dus vandaar, de presentatie zat goed in elkaar. [uitvoerder 9]

Wel is aan te merken dat sommige trainers opmerken dat de volgorde van de omstanderinterventie soms beter kan. Zo gaf een trainer aan:

Ik vind dat soms de volgorde niet helemaal logisch is. En dat, het gaat natuurlijk uiteindelijk om die vijf D's van omstander-interventie, en dat het best wel vaak is van: 'O, daar gaan we het over hebben, maar nu nog niet. Nou, o, daar gaan we het over hebben, maar nu nog niet'. En dan duurt het even, voordat je daar komt. [trainer 7]

Verder benadrukken sommige trainers dat er meer geoefend mag worden met de 5D's. Zo benoemt een trainer dat het een gemis is vanuit gedragsverandering theorie dat er geen rollenspel in de training zit:

Ja, rollenspellen. Ik zou echt fysiek willen oefenen met mensen, dus dat niet zozeer wat we eigenlijk met die video's al een beetje doen en vragen van wat, hoe is dat voor jou of wat zou jij doen, maar dan echt laten oefenen, echt skills, ja. En dat ze ook even iets nieuws kunnen uitproberen in zo'n veilige setting van oh, ik ga jou nu... [trainer 8]

Kortom, wordt de duur van de omstanderinterventie, de werkvormen en opdrachten als positief ervaren door trainers en uitvoerders. Wel kan gekeken worden naar de volgorde van de slides en naar de mogelijkheid om een rollenspel toe te voegen.

5.6 Keuze trainers en groepsgrootte

Het management van Fairspace probeert per doelgroep te kijken welke trainers het best past om de omstanderinterventie te geven. Hierbij nemen ze de achtergrond en ervaring van de trainers als uitgangspunt en kijken ze of dat past bij de doelgroep:

“

Nou, we geven de omstanderinterventie ook wel veel bij bijvoorbeeld buurthuizen en stichtingen en organisaties. Maar dat zijn best wel vaak buurthuizen die heel erg draaien rondom mensen met een biculturele achtergrond of stichtingen met, die echt staan voor mensen met een biculturele achtergrond in lhbtq+-groepen, dus dan vinden we het gewoon belangrijk om daar ook een trainer neer te zetten, die zelf een biculturele achtergrond heeft. [trainer7]

De omstanderinterventie wordt meestal met één trainer gedaan, maar beginnende trainers kunnen de training wel samen doen met een ervaren trainer om te oefenen. In de handleiding worden randvoorwaarden voor de groepsgrootte van twintig tot vijftig deelnemers benoemd met betrekking tot een effectieve omstanderinterventie. Uit de gesprekken met de trainers is op te merken dat groepsgrootte van de uitgevoerde omstanderinterventie zeer kan variëren, bijvoorbeeld van acht tot tweehonderd deelnemers.³ De groepsgrootte beïnvloedt wel de accenten van de training. Zo is het lastiger om bij grote groepen de interactie hoog te houden en wordt er meer nadruk gelegd op kennisoverdracht:

“

Interviewer: 200 personen? Oké, dat is wel echt, ja, dat is wel heel veel, ja. Dat is andere koek.

Trainer 7: Ja, dat maakt het ook wel moeilijk hoor, die interactie. Want dan zijn het er weer zoveel dat weer niemand iets zegt, zeg maar.

De variatie van groepsgrootte zou de mogelijke doelstellingen van de omstanderinterventie kunnen beïnvloeden, omdat het delen van persoonlijke verhalen of gesprek aangaan over thema's dan ontbreekt.

³ Fairspace raadt de uitvoerder altijd kleinere groepen aan. Bij verenigingen lukt dat echter niet altijd, bijvoorbeeld vanwege de planning tijdens de kennismakingstijd. Bij andere uitvoerders wordt er altijd gewerkt met kleine groepen.

6. Ervaring trainers, uitvoerders en deelnemers

In dit hoofdstuk bespreken we op basis van de interviews en de observaties hoe de trainers en uitvoerders het geven van de omstanderinterventie hebben ervaren. Hiervoor zal gekeken worden naar hoe trainers en uitvoerders de training waarderen, motieven om de training uit te voeren en samenwerking. Verder zal gekeken worden hoe de deelnemers de training ervaren.

6.1 Waardering door trainers

Tijdens de interviews gaven de meeste trainers aan positief en tevreden te zijn over het geven van de omstanderinterventie. Zo geven meerdere trainers aan dat het geven van de omstanderinterventie als leuk wordt beschouwd:

“

Ik vind het altijd een hele leuke training om te geven, volgens mij zitten er heel veel dingen die mensen ook, waar mensen wel aan denken, en soms is het een beetje open deuren, maar ik denk juist wel goed omdat het dan bij mensen gaat vallen van oh ja, dat had ik eigenlijk helemaal niet zo... Het is heel logisch dat je dit zegt, maar ik had er niet over nagedacht dat dit echt ook zo was. Dus ik vind het altijd een leuke training (...). Dus wel tevreden over het algemeen. [trainer 5]

Hier is ook uit op te merken dat het ook belangrijk wordt gevonden als dat de training deelnemers aan het denken zet. Verder is uit de interviews te herleiden dat de intrinsieke motivatie van trainers gestimuleerd wordt wanneer ze een gevoel hebben dat ze bijdragen aan een veiligere omgeving. Zo geeft trainer 4 aan:

“

Maar ik had ook echt wel een heel goed gevoel daar na, wat fijn dat ik deze, dat ik in ieder geval een aantal mensen in deze groep wel waarschijnlijk iets bij heb kunnen brengen hierover, en dat ik dan toch hoop dat ik dan bijdraag aan dat het daar een iets veiliger omgeving wordt, daar krijg ik gewoon heel veel energie van. [trainer 4]

Daarnaast speelt de interactie met de deelnemers ook een rol:

“

Er kwam weinig respons. En ja, best wel vaak komen er mensen nog naderhand even een praatje maken, dat ze het fijn vonden en leerzaam. En ja, dat ze er echt wat aan hebben gehad, en dit was een beetje een dode bende. De tweede training trouwens van die dezelfde vereniging, later in de week, daar was veel meer interactie [trainer 7]

Tijdens het interview benoemde trainer 7 dat de interactie met deelnemers van belang is, omdat de discussie faciliteren een belangrijk onderdeel is van de training. Daarom was deze trainer ook blij dat er meer interactie was bij de tweede training bij dezelfde vereniging. Sommige trainers benoemden wel dat ze het jammer vonden dat de inhoud van de training te veel gericht is op seksueel grensoverschrijdend gedrag en niet op andere vormen grensoverschrijdend gedrag. Zo gaf trainer 7 aan:

De video's die we als voorbeeld hebben bij, nou ja, eigenlijk alles, die zijn heel erg: man valt vrouw op seksuele wijze lastig. En ja, dat, ik bedoel, ik sta wel iedere keer een disclaimer te geven van: 'O, dit is niet de enige vorm van grensoverschrijdend gedrag'. Maar vervolgens, het gaat natuurlijk wel alleen maar over seksueel geweld. En ik probeer er wel op te letten, maar ik betrap mezelf er toch iedere keer weer op dat ik het de hele tijd heb over een voorbeeld waarbij een man een vrouw lastig valt. En ik word daar ook wel eens op gewezen door deelnemers hoor, van: 'Ja, wanneer krijgen we nou eens een voorbeeld de andere kant op?' En dan denk ik: 'Ja, je hebt ook echt gelijk [trainer 7]

Hieruit is op te merken dat niet alleen de trainer, maar ook deelnemers aangeven dat de inhoud van de omstanderinterventie teveel gericht is op seksueel grensoverschrijdend gedrag. In kop 6.3 zal dieper ingezoomd worden op wat deelnemers vinden van de inhoud van de omstanderinterventie.

6.2 Waardering door uitvoerders

Uit de gesprekken met uitvoerders komt naar voren dat ze de waardeerden vanwege de concrete tools die werden aangereikt, maar ook de interactie met de groep:

Ik vond dat degene die de training gaf, goed insprong eigenlijk op de mensen die ze voor zich had zitten. Ze kon heel goed de energie aanvoelen en de mate van aandacht en ze kon goed de spanningsboog inschatten. Dus dat was wel heel fijn. Dat heb ik weleens anders gezien. Dat mensen gewoon denken, maar ik heb hier mijn programma en ik draai hem helemaal af en als het, weet je, maar zij probeerde echt wel, echt er heel goed rekening mee te houden waardoor het ook heel, nou, ook compact en concreet werd, met goede tools, met goede handvatten die ook echt bij je blijven. Ik vond dat er ook veel interactie vanuit de groep kwam. Dus er werd ook wel goed op gewacht. Dat werd goed aangegeven. Dus dat zijn allemaal dingen waar ik eigenlijk gewoon echt ontzettend tevreden over ben [uitvoerder 9]

Daarnaast benoemden de uitvoerders dat de samenwerking met Fairspace vaak soepel verloopt. Voor hen kost het organiseren van een omstanderinterventie weinig moeite en is de communicatie met Fairspace goed:

Oh, ja. Zeker. Zeg maar, ze waren erg communicatief. Het is daarna super makkelijk om de training op te zetten. Ja. Ik had geen problemen ervaren. Ze snapt wat we aan het doen waren en waren ook erg behulpzaam als ik vragen had. [uitvoerder 10, vertaal vanuit het Engels]

Ondanks de positieve ervaringen met de samenwerking hadden uitvoerders wel enkele opmerkingen. Zo gaf een uitvoerder van de lhbtq+ belangenorganisatie aan dat het jammer is dat hij voor het organiseren van de omstanderinterventie elke keer een ander trainer toegewezen kreeg die weer ingelicht moest worden over de doelgroep waarvoor hij werkt:

Maar alleen volgens mij werken ze met een verschillende pool van trainers, dus het is, volgens mij hebben ze voor elke sessie elke keer een andere trainer gehad, dus ik snap dat het zo werkt hoor, maar het allerlekkerste zou zijn natuurlijk, als je een vast gezicht hebt die ondertussen ook al deze doelgroep nog beter kent. Dus ik schiet hem in bij, volgens mij, altijd in bij [***] en dan word ik gekoppeld aan een trainer. Dat gaat altijd goed hoor, dus het is wel altijd goed en prettig contact, maar het is wel elke keer een ander persoon tot nu toe [uitvoerder 2].

Voor deze uitvoerder is het belangrijk dat de training meer toegespitst is op de lhbtq+ gemeenschap en dat de trainer daar op kan inzoomen. Deze opmerking gaat samen met het sentiment dat trainers delen dat het belangrijk is dat de keuze van trainer en aanpassing van de inhoud van de omstanderinterventie op de doelgroep belangrijk is. Wel is op te merken dat wanneer de communicatie over de kosten van de omstanderinterventie niet helder is, zoals beschreven in hoofdstuk 4, dat het mogelijk de waardering van de uitvoerders kan beïnvloeden.

6.3 Waardering, tevredenheid en duurzaamheid volgens deelnemers

Voor het onderzoek zijn er twee verschillende vragenlijsten opgestuurd om de tevredenheid te meten en om te kijken wat deelnemers bij is gebleven na het volgen van de training. 1) Er is een vragenlijst door de deelnemers ingevuld die net de training hebben gevolgd. Deze vragenlijst is 163 keer ingevuld. 2) Er is een vragenlijst opgestuurd naar deelnemers die de training 2 maanden of langer geleden hebben gevolgd. Deze vragenlijst is door 32 deelnemers ingevuld. In totaal hebben 195 deelnemers de vragenlijst ingevuld. Op deze wijze is er gekeken of deelnemers de inhoud en handvatten van de omstanderinterventie nog hebben onthouden en of ze die hebben toegepast. De deelnemers die de vragenlijsten hebben ingevuld zijn positief over de omstanderinterventie. De volgende tabel geeft hier een overzicht van.

	Slecht	Niet goed	Niet goed, niet slecht	Goed	Zeer goed	Totaal
Total	0 (0%)	2 (1%)	12 (6%)	124 (64%)	57 (29%)	195 (100%)

Tabel 6. Beoordeling totaal aantal deelnemers die de vragenlijsten hebben ingevuld

De deelnemers geven de omstanderinterventie gemiddeld een 8. Hiervoor geven de deelnemers verschillende redenen. De omstanderinterventie wordt als nuttig ervaren met bruikbare informatie over grensoverschrijdend gedrag en hoe je daarmee om kan gaan. Daarnaast worden de handvatten zoals de 5D's als inzichtelijk en praktisch beschouwd. De video's worden daarnaast als prettig gezien, omdat het concreet aantoont wat bedoeld wordt in de presentatie.

Een respondent uit de vragenlijst schreef het volgende hierover:

Er goede voorbeelden (video's) werden gegeven en er duidelijkheid is over de interventietechnieken.

Verder geeft een overgrote meerderheid (95%) aan dat de presentatie makkelijk te volgen is.⁴ Tot slot probeert de omstanderinterventie aan te sluiten op de leefwereld van de deelnemers waardoor er een gesprek mogelijk is onder deelnemers over dit onderwerp. Een geïnterviewde deelnemer verwoordde het als volgt:

⁴ Zie bijlage tabel 1 presentatie makkelijk te volgen.

“

Omdat het zo praktisch is en het zo gaat over die publieke ruimte. En het gekke is dat je in die publieke ruimte soms ook het meest kwetsbaar bent, hè, als het goed is, ben je thuis en op je werk ben je in een relatief veilige situatie, maar juist op straat ben je soms ook heel erg kwetsbaar als je alleen en in het donker en et cetera bent. Dus ik denk... En ook in de bus zit je, je bent soms heel onzichtbaar, hè? In de kroeg. Dus ja, ik denk het, ja, dat dit maakt zichtbaar en dit zorgt ervoor dat mensen erbij betrokken blijven.
[deelnemer 8]

Het gesprek aangaan wordt als belangrijk beschouwd. In onderstaande observatie beschrijven we hoe de scenario opdracht in de praktijk in een van de omstanderinterventies uitwerkte en hoe de deelnemers hierop reflecteerden:

“

De laatste opdracht van de omstanderinterventie dat gegeven werd aan studenten van een studentenvereniging was het behandelen van twee scenario's. De trainer vroeg aan de studenten: "Bespreek eerst in groepjes welke van de 5Ds jullie zouden gebruiken". Het valt op dat de scenario's zijn aangepast op de leefwereld van studenten in een vereniging. Zo ging scenario twee over een vrouwelijk lid van de studentenvereniging dat werd lastiggevalen door een mannelijk lid op de verenigingsborrel. De studenten die tijdens de training passief waren, kwamen nu meteen in actie. Er werd luid met elkaar gesproken in groepjes van 3 a 4. Na 5 minuten riep de trainer de deelnemers bijeen en vroeg wat hun antwoorden waren. Een deelnemer gaf meteen aan dat hij de direct zou toepassen waarnaar de trainer vroeg: "waarom de direct?". De deelnemer gaf aan dat hij op verenigingsborrel wel veilig genoeg voelt om meteen in te grijpen. Terwijl een deelnemster de distract zou toepassen en de meid die lastiggevalen wordt zou helpen door haar ergens anders mee te nemen. Het was op te merken dat de deelnemers de stof meteen konden toepassen op de casussen. Daarnaast kon de trainer het gesprek tussen deelnemer faciliteren en verdiepende vragen stellen. [observatie studentenvereniging 10/10/2022]

Uit de observatie is op te merken dat deelnemers het prettig vinden om actief deel te nemen aan de omstanderinterventie, want de discussie over de stof wordt vaak als leerzaam beschouwd. Zo gaf een deelnemer aan:

“

De scenario's vond ik vooral interessant vanuit de discussie, dat je met elkaar in gesprek ging en ziet dat er verschillende oplossingen zijn, dat het voor iedereen anders kan zijn en dat dat ook prima is als je maar iets doet.
[deelnemer 8]

In de interviews en de vragenlijsten benoemen deelnemers ook dat ze interactie belangrijk vinden, sommigen benoemen daarom ook dat een rollenspel een toevoeging zou kunnen zijn aan de omstanderinterventie. De begeleiding van de omstanderinterventie wordt positief gewaardeerd door deelnemers. Zo geven deelnemers aan dat de trainer deskundig was en dat er voldoende ruimte was om input te leveren.⁵ Het leveren van input werd ook tijdens de omstanderinterventie gedaan, maar het is wel zo dat de ene groep actiever kan zijn dan de andere.

Ondanks dat de presentatie en video's gewaardeerd worden, geven deelnemers ook verbeterpunten aan. In lijn met de aandachtspunten die de uitvoerders gaven, geven sommige deelnemers aan dat de video's te gedateerd zijn en Amerikaans overkomen waardoor ze minder toepasselijk zijn in de Nederlandse context. Verder wordt de presentatie op sommige momenten als herhalend ervaren door de herhalende uitleg en toepassing van de 5D's. Anders dan de uitvoerders benoemden deelnemers in de vragenlijsten en interviews dat de omstanderinterventie te veel focus heeft op seksueel grensoverschrijdend gedrag en niet op andere vormen van grensoverschrijdend gedrag gaat waar je als omstander mee te maken kan hebben. De omstanderinterventie richt zich daarnaast te veel op vrouwen die slachtoffer zijn en mannen die pleger zijn. Zo gaf een respondent in de vragenlijst aan:

⁵ Zie voor meer informatie table 2 begeleiding trainer

“

Misschien goed om (uiteindelijk) ook andere vormen van grensoverschrijdend gedrag (man op man, vrouw op man, etc) meer mee te nemen in de voorbeelden ook.

De sfeer tijdens de omstanderinterventies wordt positief ervaren door de deelnemers. Zo is er meestal ruimte om gevoelige onderwerpen met elkaar te bespreken. Hoewel bij de handhavers organisatie de sfeer minder goed was. Dit is mede doordat de verwachtingen van de deelnemers en wat de omstanderinterventie hen zou leren niet op elkaar aansloten.⁶ Tijdens de omstanderinterventie gaven de handhavers aan dat de training niet relevant genoeg is voor het werk dat ze doen en dat de stof te 'summier' was voor hen. Deze mismatch had ook een effect op de sfeer. Zo gaf een deelnemer aan:

“

Mensen die niks durfden te zeggen, vaak weet je dat niet omdat die mensen gewoon niet praten. En er zijn natuurlijk een aantal mensen die zich afzijdig hebben gehouden. Maar ik vond de sfeer best een beetje grimmig af en toe tussen bepaalde mensen (...). Wat me ervan bij is gebleven is toch die lelijkheid die toch ook even plaatsvond tussen mensen. Maar goed, aan de andere kant is het misschien soms ook nodig om even op het scherpst van de snede een discussie te voeren. [deelnemer 5]

⁶ De mismatch is mogelijk te verklaren door hoe Fairspace is ingehuurd door de gemeente om de omstanderinterventie te geven aan handhavers. De gemeente wilde namelijk dat Fairspace het gesprek kon faciliteren over straatintimidatie en bewustwording over dit thema kon scheppen onder de handhavers. Terwijl de handhavers het gevoel hadden dat ze een training kregen hoe ze konden omgaan met straatintimidatie en dat konden aanpakken. De mismatch maakte het moeilijk om de training te geven en Fairspace heeft daarom een zeer ervaren trainer geplaatst om het gesprek te faciliteren. De trainer kon goed de groep begeleiden. Toch was op te merken dat sommige deelnemers weerstand boden tegen de training en hierdoor de training verstoord en opmerkingen naar elkaar maakten.

De deelnemer geeft aan dat de sfeer tijdens de omstanderinterventie grimmig aanvoelde. Dat wordt ook bevestigd in de observatie waarin opvalt dat sommige deelnemers (microagressieve)opmerkingen naar elkaar maakten:

“

Om 15:20 ging linksachter op de hoek van het lokaal een deelnemer naar de wc. De deelnemer die achter hem zat zag dat de broek van de deelnemer die naar de wc ging was afgezakt (hij kon dus zijn onderbroek zien). Daarom zei de deelnemer heel luidt "gatverdamme" en maakte er opmerkingen over met zijn buur. De deelnemers die dit hoorde gaven aan dat het onnodig was dat de man zo luidt gatverdamme zegt en het kinderachtig was om dat achter iemands rug te doen. De trainer ging door met de training waarin ze aan de deelnemers vroeg hoe ze de verschillende D's zouden gebruiken bij het eerste scenario. Toen de deelnemer terugkwam van de wc bood de deelnemer die de opmerkingen maakte zijn excuses aan, op aandringen van de groep. [observatie handhaverorganisatie 19/10/2022]

De bovenstaande observatie illustreert hoe sommige deelnemers op elkaar reageerden gedurende de training. Aan de andere kant geeft dit voorbeeld ook een inkijk in hoe de deelnemers aan de slag gaan als omstanders de 'Direct' toepassen bij grensoverschrijdend gedrag.

Uit de interviews en de vragenlijsten komt naar voren dat er gekeken kan worden naar de herhaling in de PowerPointpresentatie, dat de video's meer aansluiting mag hebben met de Nederlandse context en dat er ook gekeken kan worden naar verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag. Verder is het belangrijk om bij elke doelgroep te kijken welke elementen van de omstanderinterventie relevant zijn en daarop te focussen. Er kunnen tijdens de omstanderinterventie ook voorbeelden of thema's worden aangehaald die aansluiten op de ervaringen van de doelgroep.

6.4 Aanbevelingen en conclusies over de uitvoering

Samenvattend zien we dat deelnemers, trainers en uitvoerders over het algemeen positief zijn over de omstanderinterventie. De deelnemers en

uitvoerders waarderen de informatie die de omstanderinterventie behandelt, mogelijkheid om in gesprek te gaan en de praktische handvatten dat de omstanderinterventie biedt. Ook zijn de deelnemers en uitvoerders positief over de trainers die de omstanderinterventie geven.

De trainers voelen zich voldoende geëquipeerd om de omstanderinterventie te geven na het volgen van de 'trainer de trainer', ontvangen van de handleiding en PowerPoint genoeg. Daarnaast helpt het dat beginnende trainers de omstanderinterventie in duo's kunnen geven, zodat ze kunnen wennen om de training te geven. Wel werd door sommige trainers benoemd dat het installeren van de PowerPoint soms lastig was. Uit de interviews en observaties is op te merken dat de trainers de handleiding volgen en de omstanderinterventie bijna niet aanpassen. Trainers passen alleen soms cijfers of een scenario aan om de interventie beter te laten aansluiten aan de doelgroep. Daarnaast werd benoemd dat Fairspace per doelgroep probeert te kijken welke trainers het best past om de training te geven. Hierbij nemen ze de achtergrond en ervaring van de trainers als uitgangspunt. Verder is op te merken uit de interviews en observaties dat de omstanderinterventie verschillende werkvormen aanbiedt, waarbij deelnemers gestimuleerd worden om de theorie toe te passen, zoals op de video's en scenario's. Het gebruik van video's en scenario's wordt als waardevol gezien door trainers, uitvoerders en deelnemers. De video's kunnen echter beter aansluiten aan de Nederlandse context. De omschreven tijd van 60 tot 75 minuten wordt meestal behaald. De omstanderinterventie wordt echter aan verschillende groepsgroottes gegeven van 8-200 deelnemers. Trainers geven wel aan dat bij een te grote groepsgrootte het de interactie tussen deelnemers belemmerd en dat mogelijk de accenten van de training kan beïnvloeden.

In de interviews met trainers, uitvoerders en deelnemers werd de inhoud van de omstanderinterventie besproken. Uit de gesprekken zijn vijf verschillende thema's geïdentificeerd: 'bewustwording, laagdrempeligheid, handvatten om in te grijpen, preventie subtiele vormen grensoverschrijdend gedrag, aanpassing inhoud op de doelgroep.' Trainers benadrukten dat de omstanderinterventie bijdraagt aan een stuk bewustwording over grensoverschrijdend gedrag waarbij de theorie (zoals het omstandereffect) en prevalentie cijfers over grensoverschrijdend gedrag in de omstanderinterventie een belangrijke rol

spelen. Ook gaven ze aan dat de omstanderinterventie nadruk legt op de subtiele vormen van grensoverschrijdend gedrag zoals 'victim blaming' en de normen bespreekbaar maken. Deelnemers onderschrijven dat de informatie nuttig is en bijdraagt in het (h)erkennen van grensoverschrijdend gedrag. Wel gaven sommige deelnemers aan dat de nadruk van de omstanderinterventie te veel ligt op seksueel grensoverschrijdend gedrag en niet op andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Trainers en uitvoerders benoemden het belang van de 5D's als belangrijk omdat ze concrete handvatten geven hoe de deelnemers kunnen ingrijpen als ze getuige zijn van grensoverschrijdend gedrag. Deelnemers onderschrijven het nut van de 5D's, waarbij ze de 5D's als inzichtelijk en praktisch beschouwen. Hoewel trainers wel aangeven dat één omstanderinterventie niet genoeg is om gedragsverandering te realiseren. Daarnaast gaven sommige trainers aan dat er meer geoefend mag worden

met het toepassen van de 5D's, zoals met een rollenspel, zodat deelnemers beter leren om in te grijpen. Uit de wetenschappelijke literatuur wordt ook benadrukt dat actieve oefeningen, zoals een rollenspel, een effectieve methode is om deelnemers aan te leren hoe ze kunnen reageren wanneer ze omstander zijn van grensoverschrijdend gedrag. (Mujal et al., 2021) Trainers benoemden dat de omstanderinterventie laagdrempelig gehouden wordt, waarbij interactie gefaciliteerd wordt, maar dat deelnemers niet hun ervaringen hoeven te delen. Hierdoor is het makkelijker voor alle deelnemers om mee te doen. Ondanks de laagdrempeligheid vinden sommige trainers het belangrijk dat ze als trainer een discussie of dialoog kunnen uitnodigen met de groep. De uitwisseling van ervaringen en het dialoog zijn ook aspecten van de omstanderinterventie die de deelnemers erg waarderen en veel van leren. Daarnaast gaven een aantal uit de bredere groep uitvoerders aan dat de inhoud van omstanderinterventie aangepast zou moeten worden op basis van de doelgroep. Hoewel dat bij sommige doelgroepen mogelijk is, zoals bij studenten, is dat niet voor elke doelgroep mogelijk. Dit zorgt er soms voor dat de gepresenteerde informatie minder goed aansluit bij sommige deelnemers. Zo beïnvloedde deze mismatch met informatie dat gepresenteerd werd en de behoefte van de doelgroep de sfeer op een negatieve manier. Het is daarom belangrijk om te kijken welke elementen van de omstanderinterventie toepasbaar is bij de doelgroep en daar meer de accenten op te leggen en op te focussen. Zo gaf een trainer als tip aan dat de handleiding daar extra ondersteuning zou voor kunnen bieden.

Op basis van de conclusies wij tot de volgende aanbevelingen:

- Zorg ervoor dat de uitleg met betrekking tot het installeren van de PowerPoint zo helder mogelijk is dat het voor trainers makkelijker wordt om uit te voeren. Daarbij zou je ook kritisch kunnen kijken naar de volgorde van de slides rondom de 5D's.
- Ontwikkel video's die meer aansluiting hebben met de Nederlandse context en toepasbaarder zijn bij de leefwereld van de verschillende doelgroepen. (zie paragraaf 8.5)
- Het is belangrijk dat er interactie tussen de deelnemers mogelijk is tijdens de omstanderinterventie. We raden aan om het trainerschap eventueel onderdeel te maken van de train-de-trainer en de interventie aan te bieden aan groepsgroottes waarin dat mogelijk is (bijvoorbeeld tussen de 20 en 50). Bij te grote groepen is de kans groot dat de beoogde opbrengsten niet behaald kunnen worden.
- Een omstanderinterventie van één sessie is niet genoeg om gedragsverandering te realiseren. Een aanbeveling zou zijn dat de omstanderinterventie uitgebreid wordt met extra bijeenkomsten waarin deelnemers nog meer kunnen oefenen met ingrijpen op grensoverschrijdend gedrag, zoals met een rollenspel. Dit kan eventueel ook behaald worden door de omstanderinterventie onderdeel te maken van een breder programma.
- Denk na hoe de handleiding extra ondersteuning kan bieden aan de trainers met betrekking tot het werken met verschillende doelgroepen, zoals bij lhbtq+ organisaties of doelgroepen met andere culturele normen en waarde. En dat er ook andere cijfers beschikbaar zijn.
- Probeer de omstanderinterventie, mits mogelijk, aan te sluiten aan het niveau en behoefte van de doelgroep zodat er geen mismatch is tussen wat deelnemers verwachten te leren van de omstanderinterventie en wat ze krijgen.

7. Opbrengsten omstanderinterventie

De omstanderinterventie van Fairspace heeft als doel dat deelnemers na de omstanderinterventie actieve omstanders zijn en ze situaties van grensoverschrijdend gedrag kunnen herkennen en kunnen ingrijpen. In dit hoofdstuk bespreken we voor de vier geformuleerde (sub)doelen welke opbrengsten we denken dat er behaald zijn op basis van de interviews met trainers, uitvoerders en deelnemers en de vragenlijsten (zowel direct na de training als langer geleden). We bespreken de aanwijzingen die trainers en uitvoerders hebben gegeven over de intentie tot gedragsverandering bij de deelnemers op basis van de omstanderinterventie. Hierbij is belangrijk om te benoemen dat trainers en uitvoerders aangeven dat zij dit alleen maar kunnen inschatten op basis van wat zij hebben gezien tijdens de omstanderinterventie. De trainers hebben geen direct zicht op hoe de vaardigheden en inzichten uit de module in het dagelijkse leven worden meegenomen. De volgende tabel geeft een overzicht van wat deelnemers direct na het volgen van de omstanderinterventie aangeven in de vragenlijst over het behalen van de doelen van de training:

Ervaringen met de doelen omstanderinterventie	Helemaal niet eens	Niet eens	Neutraal	Eens	Helemaal eens	Totaal
Ik begrijp wat grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie inhoudt en hoe het eruit ziet	0	1 (0,5%)	1 (0,5%)	82 (50%)	79 (49%)	163
Ik begrijp de impact dat grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie heeft op mensen.	0	0	1 (1%)	75 (46%)	87 (53%)	163

De 5D's bieden me strategieën om veilig in te grijpen als ik getuige ben van grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie.	0	0	11 (7%)	70 (43%)	82 (50%)	163
Ik ben ervan overtuigd dat ik zou ingrijpen als ik getuige zou zijn van grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie.	0	1 (0%)	32 (20%)	85 (52%)	45 (28%)	163
Ik voel me beter voorbereid om te reageren, op het moment zelf of daarna door voor mezelf te zorgen, de volgende keer dat ik grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie meemaak.	1 (1%)	3 (2%)	18 (11%)	90 (55%)	51 (31%)	163
De scenario's gaven me de kans om te oefenen met het toepassen van de nieuwe strategieën die ik vandaag heb geleerd.	0	6 (4%)	38 (23%)	87 (53%)	32 (20%)	163

Tabel 7. Ervaringen met de doelen van Fairspace volgens deelnemers die de vragenlijst direct na de omstanderinterventie hebben ingevuld

Op basis van de resultaten van de vragenlijst kunnen we concluderen dat de meerderheid van alle deelnemers heeft ervaren dat de doelen zijn behaald.

Het laatste doel 'de scenario's gaven me de kans om te oefenen met het toepassen van de nieuwe strategieën die ik vandaag heb geleerd' scoorde hierbij het laagste, met 73% (eens/ helemaal mee eens) en het doel 'Ik begrijp wat grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie inhoudt en hoe het eruit ziet' het hoogste met 99% (eens/ helemaal mee eens).

7.1 Bewustwording van verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie

De trainers geven aan dat de deelnemers bewuster worden van de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie. Dus ook in de contexten waar het onderwerp meer weerstand oproept, heeft de omstanderinterventie in elk geval bij een deel van de deelnemers een invloed gehad op hun denken. Zo verwoordde een trainer het volgende:

Ik denk dat ze zich meer bewust zijn geworden van hoe grensoverschrijdend gedrag er allemaal uit kan zien. En dat het veel subtieler kan zijn dan ze misschien denken. [trainer 7]

Deze trainer gaf aan dat de bewustwording toe te schrijven is aan de combinatie van theoretische uitleg, maar ook oefenen door middel van scenario's. Verder gaf een uitvoerder van de handhaversorganisatie aan dat een belangrijke opbrengst is dat de handhavers de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag herkennen. Zo laat het volgende citaat zien:

En twee, hoop ik dat ze toch wel geleerd hebben dat een onschuldig fluitje naar iemand best wel vervelend zou kunnen zijn voor sommigen. En dan noem ik nog het mildste, maar je hebt natuurlijk ook nog veel meer dingen die mensen niet herkennen en denken van nou, het zal wel, wat dan ook, weet je wel. [uitvoerder 6]

De antwoorden weergegeven in tabel 7 geeft een indicatie dat deelnemers die de vragenlijst direct na de omstanderinterventie hebben ingevuld bewust zijn van de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag. Ook blijkt dat 99% van de deelnemers aangeeft (eens/helemaal eens) dat ze begrijpen wat grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie inhoudt en hoe het eruit ziet. Ook een meerderheid van de deelnemers die de omstanderinterventie 2 maanden of langer geleden hebben gevolgd geven dit aan. Zo gaf 53% (17 van de 32 deelnemers) aan dat ze door de omstanderinterventie bewust zijn van grensoverschrijdend gedrag en hoe het eruit ziet. Een deelnemer verwoordde het als volgt:

Ik denk dat het stukje grensoverschrijdend gedrag is, wat ik op de cursus ook al zei, op gegeven moment wordt de grens verlegd en waar is jouw grens. En je moet natuurlijk waken van: wordt mijn grens niet zo ver verlegd dat het stukje straatintimidatie of grensoverschrijdend gedrag... daardoor... niet meer gezien wordt? Daardoor is het wel weer fijn dat je zo'n cursus hebt, dat je daardoor weer even bewust bent van hé, je hebt de grens misschien te ver getrokken, je moet hem weer effe een stukje naar je toe halen. [deelnemer 7]

Wel geven verschillende deelnemers aan dat ze voornamelijk bewust zijn gemaakt van seksueel grensoverschrijdend gedrag en niet op de andere vormen van grensoverschrijdend gedrag:

Ja. Ik denk het wel, maar het was wel heel erg gericht weer op die seksuele intimidatie wat op zich ook wel logisch is, want ze moeten natuurlijk ook wel een beetje iets kiezen, maar er zijn daarnaast natuurlijk ook nog heel veel andere dingen die misschien ook nog wel iets meer aandacht had kunnen. [deelnemer 4]

7.2 Bewustwording impact van grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie

Een grote meerderheid (99%) van de deelnemers die de vragenlijsten hebben ingevuld geven aan dat ze na de omstanderinterventie de impact snappen van grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie. (tabel 7) Een deelnemer van de training verwoordde het als volgt:

Ik denk dat dat wel ... Ik wist het gedeeltelijk wel al, maar ik denk dat het wel wat meer is aangestipt bij mij. Dat is wel behaald. [deelnemer 1]

Veel deelnemers hebben wel een idee van de impact van grensoverschrijdend gedrag, maar vaak niet over de schaal zoals hoe vaak het plaatsvindt. Het gebruik van cijfers helpt hierbij. Ook hebben sommige deelnemers geleerd dat de impact van grensoverschrijdend gedrag bij iedereen anders kan zijn en worden ervaren. Een trainer gaf verder aan:

Ik denk dat één heel belangrijk ding dat zij hebben geleerd is; goh, dat heeft eigenlijk toch wel echt een impact, grensoverschrijdend gedrag. Wat je misschien als tennisleraar waar je daar niet zo gauw bij stilstaat, dat dat zo kan zijn. En leren dat het heel belangrijk om, ja, met... op een zorgvuldige manier, empathische manier, ja, iemand die daar... die dat meldt, of bij je komt, om daarmee op een, ja, zorgvuldige manier om te gaan [trainer 5]

Deze trainer benadrukte dat door het theoretische gedeelte waarin grensoverschrijdend gedrag wordt uitgelegd in combinatie met een 'empathisch' stuk in de methode, waarin het behandelen van situaties een rol krijgt, bijdraagt aan de bewustwording. Verder gaf een uitvoerder aan dat bij haar vereniging met name jongens bewuster zijn geworden:

Ja, zoals ik al natuurlijk vertelde net. De jongens of de mannen bij onze vereniging, die weten nu ook dat het- nou ja in dit geval dan - vrouwen dat kunnen ervaren. Dus ik denk dat dat voor hen een beetje een soort eye-opener was van: o, het gebeurt echt. [uitvoerder 13]

Voor deze uitvoerder was de trainer waardevol, omdat jongens en mannen nu inzicht krijgen over de impact van grensoverschrijdend gedrag en dat het 'echt gebeurt'. Dit wordt ook bevestigd door een deelnemer die aangaf:

En ik vond het ook leuk om te zien dan inderdaad dat het voor sommige jongens, die er waren, ook heel nuttig was, sommige stukjes. En dan vond ik het ook wel interessant om van hen te zien van oh dat realiseren ze zich niet of dat is nog niet, dat was hiervoor nog niet echt duidelijk, of zoiets. Dus dat vond ik wel goed dat dat wel heel goed doorkwam." [deelnemer 10]

7.3 Deelnemers kennen de 5D's en kunnen ze toepassen om in te grijpen wanneer ze omstander zijn

Uit de observaties en interviews is terug te zien dat tijdens omstanderinterventie veel aandacht wordt besteed aan de 5D's. Deelnemers krijgen eerst een uitleg over de 5D's en daarna moeten ze die toepassen op video's en op een scenario. Een trainer legt het belang hiervan uit:

“

Ik denk dat het belangrijk is om.. Eerst.. Nadrukkelijk omdat het voor velen de eerste keer dat ze horen van de 5D's. Dus als we de termen voor het eerste introduceren dan leggen we de termen uit en geven we voorbeelden. Ik denk dat we hierdoor handvatten geven, maar ook het vocabulaire, zodat we weten hoe we erover kunnen praten. Hoe we bepaalde dingen noemen. Ja, ik denk dat het een label geeft aan interventies en een manier hoe we erover kunnen nadenken wat je kan doen. [trainer 14, vertaald uit het Engels]

Door de 5D's toe te passen op de video's en scenario's helpt om de stof levendig te maken en te laten beklijven.⁷ Een deelnemer uit de observatie gaf daarom aan na de omstanderinterventie:

“

Ik vond het echt leuk, hier kan ik wat mee.

Een andere deelnemer vertelde: *Maar ook de manieren hoe ik iets kan doen. Bijvoorbeeld distract. 'als het niet hele onveilige situatie is, dan zou ik het wel doen'.*

Uit de observaties, interviews en evaluaties is terug te zien dat de deelnemers de 5D's nog weten en hoe ze die kunnen inzetten. Zo geeft 93% van de deelnemers die de evaluatie hebben ingevuld aan dat ze 5D's strategieën bieden als ze getuige zijn van grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie. (tabel 7) De 5D's worden door veel deelnemers ook als het meest waardevol gezien. Een deelnemer vertelde tijdens een interview:

“

Ik denk de 5D's omdat er dan andere manieren zijn waarop je een situatie kan aanpakken. En je kan ze altijd even herhalen in je hoofd en kijken: oké, nee, laat ik deze doen. Of als ik niet weet wat ik moet doen, dan juist dat ik dan denk van: oké, dat werkt niet en dat werkt niet, wat kan ik nog wel doen? Want vaak zijn dingen dat je dan juist snel moet ingrijpen en dan sta je er misschien niet zo bewust bij stil. Maar juist als je het niet weet, wat moet ik doen, dan kan je er heel goed bij stil staan. [deelnemer 10]

Hieruit is op te merken dat de 5D's meerdere handelingsperspectieven biedt voor deelnemers waar ze bij stil kunnen zijn. Verder geeft in de evaluatie direct na de omstanderinterventie 86% van de deelnemers aan dat de omstanderinterventie handvatten biedt als ze zelf te maken hebben met grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie. Interessant om te zien is dat 80% van de deelnemers aangeven dat ze zouden ingrijpen als ze getuige zijn van grensoverschrijdend gedrag. Het is lastig om te bepalen of dit komt door de omstanderinterventie, wel geeft dit een indicatie zo geeft een trainer aan:

“

Maar dat de volgende keer dat je wat ziet dat je... Dat gaf ook één deelnemer die 'm al eerder had gehad gedaan terug van; ik ben nu veel alerter. Ik kijk meer om me heen of ik iets zie gebeuren. Dus dat je alerter bent. En op het moment dat je dat je dan dus twijfelt aan de situatie dat je dan gaat nadenken over van; oh, hoe kan ik deze persoon helpen? [trainer 5]

De motivatie om in te grijpen is terug te zien in de evaluaties die deelnemers hebben ingevuld die 2 maanden of langer geleden de omstanderinterventie hebben gevolgd.

⁷ 74% van de deelnemers geven ook aan dat de scenario's hielpen om de 5D methode toe te passen.

	Helem aal niet eens	Niet eens	Neutr aal	Eens	Helem aal eens	Totaal
Reageer op de volgende stelling: Sinds het volgen van de training heb ik nog steeds het gevoel dat ik weet wat ik kan doen als omstander bij grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie ?	0	2 (6%)	5 (15%)	21 (66%)	4 (13%)	32
Reageer op de volgende stelling: Sinds het volgen van de training ben ik nog steeds in staat om te handelen bij grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie?		1 (3%)	12 (38%)	16 (50%)	3(9%)	32

Tabel 8. Handelingsperspectief grensoverschrijdend gedrag o.b.v. vragenlijst door deelnemers die de training 2 maanden of langer geleden hebben gevolgd

Uit tabel 8 is af te lezen dat

79%

van de deelnemers na 2 maanden of langer na de omstanderinterventie nog steeds het gevoel heeft dat ze weten wat ze moeten doen als ze omstander zijn van grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie.

De groep deelnemers die de omstanderinterventie 2 maanden of langer geleden heeft gevolgd kon de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie nog steeds aangeven, wat laat zien dat het doel bewustwording is geslaagd.

Dit staat in lijn met het feit dat

59%

van de deelnemers geeft daarbij aan nog steeds in staat te zijn om te handelen bij grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie.

99%

van de deelnemers direct na de omstanderinterventie aangaf dat ze bewust zijn van de verschillende vormen van straatintimidatie. (tabel 7)

In vergelijking met degenen die de vragenlijst direct na de omstanderinterventie hebben ingevuld en aangaven dat ze overtuigd zijn dat ze zouden ingrijpen als ze getuige zouden zijn van grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie, is dat 80%. (tabel 7) Er is dus wel een discrepantie te bespeuren, wat een mogelijke indicatie geeft dat dit doel minder langer blijft hangen bij deelnemers dan het doel om bewustwording te krijgen van de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag.

Verder is er achterhaald of deelnemers daadwerkelijk eens hebben ingegrepen en of de omstanderinterventie hen daarbij hielp.

	Ja	Nee	Totaal
Heeft er zich na de training een situatie voorgedaan waarbij je hebt moeten handelen bij grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie?	9 (28%)	23 (72%)	32 (100%)

Tabel 9. Handelen bij grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie o.b.v. vragenlijst door deelnemers die de training 2 maanden of langer geleden hebben gehad

In tabel 9 staat weergegeven dat 28% van deze deelnemers situaties heeft ervaren waarin ze moesten handelen bij grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie. In de vragenlijst is vervolgens gevraagd: "Heb je tijdens deze situatie gebruik gemaakt van wat je geleerd hebt in de training? Zo ja, wat?".

8 van 9 (89%)

deelnemers geeft aan dat ze gebruik hebben gemaakt van wat ze geleerd hebben in de omstanderinterventie. Respondenten gaven aan:

- Ja, niet alleen verbaal iemand aanspreken, maar ook fysiek afstand creëren tussen de persoon en het "slachtoffer"
- Ja, het actief oogcontact zoeken had ik normaal niet gedaan en ik voelde me gesterkt om me tegen het gedrag uit te spreken
- Ja, ik kon delegeren en zo goed mogelijk documenteren wat er gebeurde.
- Twijfelde of achteraf er naartoe gaan wel goed was, maar door de training wist ik dat het altijd goed is om dat te doen.
- Ik was direct tegen de dader en probeerde het slachtoffer zo goed mogelijk op te vangen.

Deze antwoorden illustreren dat de handvatten die de training aanbiedt ook gebruikt worden door deelnemers. Door het kleine aantal is het lastig om deze resultaten te generaliseren, maar ze geven een indicatie dat de methode toegepast wordt in situaties waarin grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie voorkomt en dat de training deelnemers motiveert om in te grijpen. Deze resultaten tonen aan dat de omstanderinterventie invloed kan hebben op de attitude van deelnemers, maar ook op het handelen als ze omstander zijn van grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie. Wel is het belangrijk om te benoemen dat de impact van de omstanderinterventie vooral werkt voor de voorgeschreven doelgroepen zoals studenten, horecapersoneel, en lhbtq+ collectieven en organisaties. Het is daarbij goed om te benoemen, zoals behandeld in hoofdstuk 6, dat een mogelijk aandachtspunt voor trainingen aan andere doelgroepen met een diversiteit in (werk) ervaring of andere culturele contexten de omstanderinterventie hierop aan te passen en te richten op het faciliteren van het gesprek over het onderwerp.

7.4 Bewustwording deelnemers over omstanderseffect en mogelijke redenen waarom zij niet in zouden grijpen

De training zorgt ervoor dat deelnemers bewuster zijn van de verschillende manieren hoe ze kunnen ingrijpen, maar ook zijn ze alerter. Verder geven trainers en uitvoerders aan dat deelnemers gemotiveerder zijn om het gesprek te openen over grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld als ze zelf iets hebben meegemaakt. En ze zijn daarnaast gemotiveerder om in te grijpen, een uitvoerder verwoorde dat als volgt:

Ja, ik denk wat ik dus net zei dat dat wel heel erg belangrijk is: dat mensen dus iets meer vertrouwen hebben van, mocht er een situatie voorkomen dan kan ik gewoon de situatie helpen. Dat dat een prettige winst is van de training. [uitvoerder 13]

In de omstanderinterventie wordt in het theoretische gedeelte aandacht besteed aan weerstanden om in te grijpen, zoals het omstandereffect. Daarna wordt ingezoomd op de methode hoe de deelnemers kunnen ingrijpen. In de onderstaande observatie in een Nederlands-Marokkaans buurthuis wordt een beschrijving gemaakt welke weerstand deelnemers zouden kunnen hebben:

“

Trainer 1: *bespreekt de cijfers rondom positieve effecten van ingrijpen als omstander*

Deelnemer: *'ik denk dat veel niet durven in te grijpen.'*

Deelnemers: *geven vervolgens voorbeelden aan van straatintimidatie zoals: nafluiten en uitschelden geven ze aan.*

Andere deelnemer geeft aan: *'vind het moeilijk wat je dan kan doen'. Sommige deelnemers waarderen het ook niet dat je het vraagt of 'ingrijpt'.*

Trainer 1 gaat erop in, en zegt: *'Het is altijd goed om te checken'. Hierop geven deelnemers aan dat het gevaarlijk kan zijn, bijvoorbeeld als een stel ruzie maakt. De trainer geeft hierop als antwoord dat hun eigen veiligheid voorop staat.*

Deelnemer: *maar waar ligt de grens?*

Trainer 2: *'wat zou je wel prettig vinden?' Hierop volgt een discussie onder de deelnemers waarbij een deelnemer vraagt: 'bij ruzie met partner 'gaat het'? Is dat fijn? Of moet je de politie erbij halen?'*

Trainer 2 geeft aan: *wat zou je zelf fijn vinden, dat is belangrijk.* [observatie buurthuis, 23/09/2022].

Uit de observatie is te zien dat deze deelnemers verschillende obstakels en vragen hebben als ze moeten ingrijpen. Naast de reden om niet in te grijpen bij een situatie waarbij het lastig is om in te schatten wat er precies gebeurt tussen twee personen, gaven ze ook aan dat een obstakel cultuur bepaald kan zijn. Dit verschilde binnen de groep, maar er was maar 1 andere persoon die zich wel heeft uitgesproken in het verleden. De volgende discussie kwam op bij de 5D distract:

“

Trainer 1 geeft een voorbeeld: *wat zou je doen als iemand wordt lastig gevallen. Heb je ooit iemand direct geconfronteerd?*

Deelnemer: *wij durven dat niet, in onze cultuur.*

Andere deelnemer: *ik bemoei me heel vaak ermee. Deze deelnemer is heel uitgesproken en ook de enige die zo direct iets zou zeggen tegen iemand.*

Zij krijgt dan ook vaak de reactie 'waarom zeg je iets ik deed niks.' Bijvoorbeeld als iemand naar haar kijkt.

Deze deelnemer vraagt aan de anderen: *wat doe je?*

'Negeren', of 'diegene meenemen en dan weggaan'.

[observatie 23/09/2022].

Het vervolgens bevragen en de discussie faciliteren waarnaar de handelingsmethodes worden behandeld lijken houvast te bieden. Verder zien we uit de observaties dat het behandelen van de weerstanden om vervolgens de 5D methode te introduceren een extra handelingsperspectief biedt aan deelnemers. Ondanks dat handhavers minder last hebben van obstakels om in te grijpen bij grensoverschrijdend gedrag werd de omstanderinterventie ingezet om de handhaver bewuster te maken van subtielere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Zo blijkt uit de observatie dat de handhavers vaak de subtielere vormen van grensoverschrijdend gedrag, zoals victim blaming of nagefloten worden op straat, niet herkennen en dat het gesprek hierover niet gevoerd wordt. Dit zorgt ervoor dat handhavers niet ingrijpen, omdat ze deze vormen van grensoverschrijdend gedrag niet (h)erkennen. Daarom benadrukte de uitvoerder van de handhaver organisatie:

“

Ik hoop dat ze toch wel geleerd hebben dat een onschuldig fluitje naar iemand best wel vervelend zou kunnen zijn voor sommigen. En dan noem ik nog het mildste, maar je hebt natuurlijk ook nog veel meer dingen die mensen niet herkennen en denken van nou, het zal wel, wat dan ook, weet je wel. [uitvoerder 6]

De omstanderinterventie werd daarom ingezet om de handhavers bewuster te maken van de subtielere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Door het gesprek aan te gaan over de subtielere vormen probeert de uitvoerder de obstakels voor handhavers om bij subtiele vormen van grensoverschrijdend gedrag te overkomen.

Een positief neveneffect dat deze training heeft aangaande barrières om niet in te grijpen is toe te spitsen op het aandeel mannen dat de omstanderinterventie heeft gevolgd (37%). Uit onderzoek blijkt dat jongens en mannen minder vaak bewust zijn van alledaagse seksisme waarmee vrouwen te maken hebben en hierdoor minder snel ingrijpen als omstander (Flood, 2019). Deze resultaten geven een indicatie dat jongens en mannen extra baat hebben bij deze bewustwordingsstap dan meiden, omdat zij vaker geconfronteerd worden met grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie (CBS, 2022).

7.5 Conclusie opbrengsten omstanderinterventie

De omstanderinterventie is gebaseerd op een interventielogica (zie figuur 1, pagina 7) waarbij de interventie middels kennisoverdracht, bewustwording en oefeningen de attitudes, sociale normen en eigen effectiviteit van deelnemers kan vergroten. Dit leidt tot de intentie om deze norm uit te dragen en mogelijke gedragsverandering. De omstanderinterventie biedt ook vaardigheden om dit te kunnen doen. Dit leidt uiteindelijk tot ander gedrag en dat deelnemers eerder ingrijpen wanneer ze omstander zijn van grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie. Tegelijkertijd zijn er ook barrières die deze intenties kunnen tegenwerken en die dit effect weer kunnen verminderen.

We zien op basis van de interviews met trainers, uitvoerders en deelnemers, observaties van de omstanderinterventie en ingevulde vragenlijsten dat de deelnemers op de vier gestelde doelen inzichten en vaardigheden hebben verkregen en dat deelnemers ook de intentie uitspreken tot gedragsverandering. Zo kunnen we concluderen op basis van de resultaten van de vragenlijsten dat de meerderheid van alle deelnemers aangeeft dat de doelen van de omstanderinterventie behaald zijn.

Dit betekent dat deelnemers bewuster zijn geworden van verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie, de impact hiervan en de weerstanden om niet in grijpen.

Dit is zowel voor deelnemers die de vragenlijst direct na de training hebben ingevuld, als die de training 2 maanden geleden of langer hebben gehad. Daarnaast geven trainers, uitvoerders en deelnemers aan dat ze concrete handvatten hebben ontvangen om in te grijpen wanneer ze omstander zijn van grensoverschrijdend gedrag. Hieruit blijkt dat sommige deelnemers deze handvatten ook al eens hebben toegepast twee maanden of later nadat ze de omstanderinterventie hebben gevolgd. Deze resultaten geven een indicatie dat de omstanderinterventie niet alleen invloed heeft op attitudeverandering, maar ook op het gedrag van deelnemers. Wel zien we in de interviews terug dat de opbrengsten van de omstanderinterventie minder is bij deelnemers die al ervaring hebben met het ingrijpen van grensoverschrijdend gedrag of al genoeg voorkennis hebben over het onderwerp.

Op basis van de interventielogica en de uitkomsten van de interviews zijn er dus aanwijzingen dat een brede uitrol van de training leidt tot deelnemers die eerder ingrijpen wanneer ze omstander zijn van grensoverschrijdend gedrag. Wel geven de trainers en uitvoerders aan dat het moeilijk te beoordelen is omdat de omstanderinterventie uit één sessie bestaat en zij daarna het zicht op de deelnemers verliezen. Verder is meer onderzoek nodig om potentiële gedragsveranderingsinvloed van de omstanderinterventie te achterhalen.

8. Conclusie

8.1 Proces

Op basis van de interviews en ingevulde vragenlijsten zien we dat deelnemers, trainers en uitvoerders over het algemeen positief zijn over de omstanderinterventie. De deelnemers en uitvoerders waarderen de informatie die de omstanderinterventie behandelt, mogelijkheid om in gesprek te gaan en de praktische handvatten, zoals de 5D's dat de omstanderinterventie biedt. We kunnen concluderen dat de trainers zich voldoende geëquipeerd voelen om de omstanderinterventie te geven na het volgen van de 'trainer de trainer', ontvangen van de handleiding en PowerPoint. De deelnemers en uitvoerders zijn positief over de trainers die de omstanderinterventie geven.

Verder is op te merken dat de omstanderinterventie verschillende werkvormen aanbiedt, waarbij deelnemers gestimuleerd worden om de theorie toe passen, zoals op de video's en scenario's. Het gebruik van video's en scenario's wordt als waardevol gezien door trainers, uitvoerders en deelnemers. De video's kunnen echter beter aansluiten aan de Nederlandse context. (zie paragraaf 8.5) De omschreven tijd van 60 tot 75 minuten wordt meestal behaald, maar we blijven aanraden om twee uur in te ruimen voor de omstanderinterventie om genoeg ruimte te bieden voor deelnemers om input te leveren tijdens de omstanderinterventie. De omstanderinterventie wordt aan verschillende groepsgroottes gegeven van 8 tot 200 deelnemers. Trainers geven aan dat bij een te grote groepsgrootte de interactie tussen deelnemers kan worden belemmerd en dat het mogelijk de accenten van de training kan beïnvloeden. We raden daarom aan om te grote groepsgroottes te vermijden.

De omstanderinterventie is ontwikkeld voor een brede doelgroep. We zien ook dat de interventie aanslaat bij een brede doelgroep zoals bij studenten, lhbtq+ organisaties, maar ook bij gemeentes. Wel bleek uit de ingevulde vragenlijst dat sommige mannen zich negatief aangesproken voelden door de training, omdat de nadruk ligt op mannen die pleger zijn van grensoverschrijdend gedrag waarvan vrouwen slachtoffer zijn. Ook zagen we

dat de communicatie rondom de kosten van de omstanderinterventie een mogelijk aandachtspunt is. (zie paragraaf 8.5)

We hebben de organisatorische en institutionele context ook meegenomen in de evaluatie. Voor de programma-integriteit bleek de institutionele context van belang. Uit de interviews en observaties is op te merken dat de trainers de handleiding volgen en de omstanderinterventie bijna niet aanpassen. Trainers passen alleen soms cijfers of een scenario aan om de interventie beter aan te sluiten aan de doelgroep. Daarnaast wordt ook per doelgroep gekeken welke trainer het beste past bij de doelgroep. Wel kwam het voor dat de prevalentiecijfers over grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie minder goed aanslaat bij de lhbtq+ organisaties, omdat de cijfers voornamelijk betrekking hebben op cisgender (hetero) vrouwen en mannen. Het is daarom aan te raden om in de handleiding of PowerPoint prevalentie cijfers toe te voegen dat zich richt op lhbtq+ gemeenschap. Daarnaast zagen we dat de omstanderinterventie minder goed aanslaat bij deelnemers die al meer ervaring hebben met het ingrijpen bij grensoverschrijdend gedrag of voorkennis over het onderwerp, zoals bij de handhavers. Zo zagen we ook dat het kan bijdragen als een trainer kan worden gevonden die voorbeelden kan aandragen die aansluit bij de leefwereld van een doelgroep met een andere culturele achtergrond. Mogelijke belemmerende factoren kunnen dan besproken worden vanuit dat perspectief.

Concluderend stellen wij vast dat de omstanderinterventie aanslaat bij een brede doelgroep zoals voorgeschreven staat in de handleiding. De trainers benadrukken dat de omstanderinterventie bijdraagt aan bewustwording over de verschillende vormen grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie en dat het deelnemers praktische handvatten biedt om in te grijpen wanneer ze omstander zijn. Trainers geven echter ook aan dat één omstanderinterventie niet genoeg is om gedragsverandering te realiseren. Daarnaast gaven sommige trainers aan dat er meer geoefend mag worden met het toepassen van de 5D's, zoals met een rollenspel, zodat deelnemers beter leren om in te grijpen. We raden daarom aan om de omstanderinterventie uit te breiden met meer sessies, waarin deelnemers nog meer kunnen oefenen met het ingrijpen op grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie.

8.2 Opbrengsten

De omstanderinterventie beoogt het volgende hoofddoel: *om actieve omstanders te bewerkstelligen die in staat zijn om op een veilige manier dat bij hen past in te grijpen wanneer ze omstanders zijn van (seksueel)grensoverschrijdend gedrag en straatintimidatie*. Dit hoofddoel is onderverdeeld in vier subdoelen:

1. Deelnemers zijn zich bewust van verschillende vormen van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag, ook de 'subtielere', niet strafbare vormen
2. Deelnemers zijn zich bewust van de impact van straatintimidatie en grensoverschrijdend gedrag, ook de 'subtielere', niet strafbare vormen.
3. Deelnemers zijn zich bewust van mogelijke redenen waarom zij niet in zouden grijpen.
4. Deelnemers kennen de 5 D's en kunnen ze toepassen om op veilige manier in te grijpen bij grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie.

We zien op basis van de interviews met trainers, uitvoerders en deelnemers, observaties van de omstanderinterventie en ingevulde vragenlijsten dat de deelnemers op de vier gestelde doelen inzichten en vaardigheden hebben verkregen en dat deelnemers ook intentie uitspreken tot gedragsverandering.

Zo kunnen we concluderen op basis van de resultaten van de vragenlijst dat de meerderheid van alle deelnemers aangeeft dat volgens hen de doelen van de omstanderinterventie behaald zijn.

Verder blijkt dat sommige deelnemers deze handvatten ook al eens hebben toegepast twee maanden of later nadat ze de omstanderinterventie hebben gevolgd. Deze resultaten geven een indicatie dat de omstanderinterventie niet alleen invloed heeft op attitudeverandering, maar ook op het gedrag van deelnemers. Wel zien we in de interviews terug dat de opbrengsten van de omstanderinterventie minder is bij deelnemers die al ervaring hebben met het ingrijpen van grensoverschrijdend gedrag of al genoeg voorkennis hebben over het onderwerp.

8.3 Werkzame elementen

Op basis van de resultaten van het onderzoek geven we aan of de omstanderinterventie van Stand Up voldoet aan de werkzame elementen:

Inhoud van de training	Voldaan/Deels/Niet voldaan
1. Bespreken van het continuüm van seksueel geweld/intimidatie zodat situaties van grensoverschrijdend gedrag herkend worden	Voldaan: in de omstanderinterventie wordt specifiek aandacht gegeven aan verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag/straatintimidatie.
2. Uitdagen van sociale normen/gendernormen	Voldaan: uit observaties en interviews werd het aankaarten en uitdagen van sociale normen om het probleem uit te leggen en om bijvoorbeeld victim blaming te voorkomen geïdentificeerd.
3. Aanleren van handelingsperspectieven om in te grijpen en/of slachtoffers te ondersteunen	Voldaan: de 5D's geven deelnemers handvatten om in te grijpen en in de interventie wordt ook expliciet aandacht gegeven aan wat je kan doen als ze zelf slachtoffer zijn.
4. Combinatie van theoretische kennis en praktische oefeningen	Voldaan: in de omstanderinterventie wordt theorie zoals het omstandereffect behandeld en worden met scenario's en video's geoefend om grensoverschrijdend gedrag te (h)erkennen.
Doelgroep	
5. Is de interventie afgestemd op een specifieke doelgroep en zijn de	Deels: probeert voor een brede doelgroep de informatie te laten aansluiten. En kijkt specifiek welke

behoeften van die doelgroep in kaart gebracht?	trainer ze selecteren per doelgroep. Hoewel er acties ondernomen worden, lukt het niet altijd om de informatie af te stemmen met de behoeften van de doelgroep en de trainers, bijvoorbeeld in het gebruik van cijfers.
6. Is de training sociaal cultureel relevant?	Voldaan: vooral bij de voorgeschreven doelgroepen zoals studenten.
Manier waarop de stof wordt aangeboden	
7. De training bevat praktische oefeningen	Voldaan: verschillende oefeningen worden aangeboden tijdens de training.
8. De training bevat groepsdiscussies	Voldaan: met de opdrachten worden groepsdiscussies gefaciliteerd.
9. De training bevat video's met situaties van intimidatie of grensoverschrijdend gedrag en voorbeelden uit het echte leven	Deels: de video's duiden verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag aan, maar kan meer toegespitst worden op de (diverse) Nederlandse context.
10. De training maakt gebruik van verschillende werkvormen	Voldaan: de training gebruikt verschillende werkvormen zoals het behandelen van theorie, het bekijken van video's en de 5D's daarop toepassen en het behandelen van scenario's.
11. De training is voldoende gedoseerd	Niet voldaan: de omstanderinterventie is een losstaande training dat tussen de 60 en 90 minuten duurt. De dosering is hierom op basis van de literatuur niet voldoende om gedragsverandering te realiseren.

	De omstanderinterventie draagt wel bij aan bewustwording van de deelnemers.
Randvoorwaarden	
12. Interventie is onderbouwd door theorie	Voldaan: de handleiding vermeldt de theorie waarop de training is gebaseerd en de daarop gebaseerde interventielogica.
13. Training bevat evaluatie	Voldaan: na elke training worden deelnemers gevraagd om de QR-code te scannen om de training te evalueren met een vragenlijst.
14. Interventie is onderdeel van een uitgebreider programma	Niet voldaan: de omstanderinterventie is een losstaande training.
15. De training wordt uitgevoerd door goedgetrainde trainers	Voldaan: na de train de trainer, ontvangen van de handleiding en PowerPoint zijn trainers voldoende geëquipeerd om de training te geven.

We concluderen dat aan de meerderheid van de elementen is voldaan (13/15).

8.4 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten vermelden we hier onze aanbevelingen:

- Gebruik verschillende voorbeelden van grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie, waarbij niet alleen de man als pleger wordt beschreven. Het is wel aan te raden om bij de feiten en cijfers te blijven om geen onrealistisch beeld te scheppen.
- Communiceer helder over kosten van de omstanderinterventie om verwarring te voorkomen bij organisaties die de omstanderinterventie willen aanbieden aan hun doelgroep. (zie paragraaf 8.5)
- Zorg ervoor dat de uitleg van met betrekking tot het installeren van de PowerPoint zo helder mogelijk is dat het voor trainers makkelijker wordt om uit te voeren.
- Ontwikkel video's die meer aansluiting hebben met de Nederlandse context en toepasbaarder zijn bij de leefwereld van de verschillende doelgroepen. (zie paragraaf 8.5)
- Het is belangrijk dat er interactie tussen de deelnemers mogelijk is tijdens de omstanderinterventie. We raden aan om de interventie aan te bieden aan groepsgroottes waarin dat mogelijk is (bijvoorbeeld tussen de 20 en 50). Bij te grote groepen is de kans groot dat de beoogde opbrengsten niet behaald kunnen worden.
- Een omstanderinterventie van één sessie is niet genoeg om gedragsverandering te realiseren. We bevelen hierom aan dat de omstanderinterventie uitgebreid wordt met extra bijeenkomsten waarin deelnemers nog meer kunnen oefenen met ingrijpen op grensoverschrijdend gedrag/ straatintimidatie, zoals met een rollenspel.
 - Dit kan ook behaald worden door de omstanderinterventie onderdeel te maken van een breder programma
- Evaluer hoe de handleiding extra ondersteuning kan bieden aan de trainers met betrekking tot het werken met verschillende doelgroepen, zoals bij lhbtq+ organisaties, en dat er ook andere cijfers beschikbaar zijn.
- Probeer de omstanderinterventie, mits mogelijk, aan te sluiten aan het niveau, behoefte en (culturele) achtergrond van de doelgroep zodat er geen mismatch is tussen wat deelnemers verwachten te leren van de omstanderinterventie en wat ze krijgen.

8.5 Recente ontwikkelingen

Fairspace heeft het signaal om meer diversiteit in de video's terug te laten komen actief opgepakt. In 2022 hebben zij nieuwe video's ontwikkeld met verschillende vormen van intimidatie door een variatie aan plegers. Deze video's zijn sinds december 2022 in gebruik. De trainingen met deze nieuwe video's hebben wij niet kunnen includeren in de huidige procesevaluatie.

Daarnaast is Fairspace bezig om op korte termijn de mogelijkheid aan te bieden om de omstanderinterventie training voor de openbare ruimte altijd kosteloos aan te kunnen bieden.

9. Literatuur

Amerikaanse Nationale onderzoekscentrum voor seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag [National Sexual Violence Resource Center NSVRC] <https://www.nsvrc.org/advocates-educators>

CBS. (2022) Twee op de drie jonge vrouwen lastiggevalen op straat. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/05/twee-op-dedrie-jonge-vrouwen-lastiggevalen-op-straat>

Fenton, R.A., Mott, H.L., McCartan, K. & Rumney, P.N.S. (2015) A review of evidence for bystander intervention to prevent sexual and domestic violence in universities.

Flood, M. (2019) Engaging Men and Boys in Violence Prevention. In Engaging Men and Boys in Violence Prevention. Palgrave Macmillan US. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-44208-6>

Storer, H.L., Casey, E. & Herrenkohl, T. (2016) Efficacy of bystander programs to prevent dating abuse among youth and young adults. Trauma, Violence and Abuse, 17(3), 256– 269.

Kovács, Z. en Noor, S. (2021) grensoverschrijdend gedrag aanpakken. Wat werkt bij het activeren van omstanders? Movisie: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2021-11/Grensoverschrijden-d-gedrag-aanpakken-rapport-nov21.pdf>

Mujal, G.N., Taylor, M.E., Fry, J.L., Gochez-Kerr, T.H., Weaver, N.L. (2021) A Systematic Review of Bystander Interventions for the Prevention of Sexual Violence Trauma Violence Abuse 22(2), 381-396. doi: 10.1177/1524838019849587. Epub 2019 Jun 16.

Nation, M., Crusto, C., Wandersman, A., Kumpfer, K. L., Seybolt, D., Morrissey-Kane, E., & Davino, K. (2003) What works in prevention: principles of effective prevention programs. American psychologist, 58(6-7), 449-456

Nickerson, A.B., Aloe, A.M., Livingston, J.A., & Feeley, T.H. (2014) Measurement of the bystander intervention model for bullying and sexual harassment. Journal of Adolescence, 37, 391–400.

Roberts, N. and Marsh, H. (2021) Evaluating a bystander intervention to disrupt interpersonal violence/abuse. Safer Communities, 20(2), 62-72. <https://doi.org/10.1108/SC-05-2020-0018>

Roberts, N. & Marsh, H. (2022) A qualitative evaluation of bystander training: What works?. The Howard Journal of Crime and Justice, 61, 427– 443. <https://doi.org/10.1111/hojo.12487>

Bijlage I Tabellen

Tabel 1. Presentatie makkelijk te volgen volgens deelnemers die de evaluatie direct na de training hebben ingevoerd:

Verder geven de deelnemers aan dat de presentatie makkelijk te volgen was. Zo geven deelnemers aan:

	Helemaal niet eens	Niet eens	Neutraal	Eens	Helemaal eens	Totaal
Jouw mening over de training Stand Up	0	1 (1 %)	6 (4%)	57 (41%)	76 (54%)	140 (100%)
Your opinion of the Stand Up training	0	0	1 (4%)	5 (22%)	17 (74%)	23 (100%)
Totaal direct na training		1 (1%)	7 (4%)	62 (38%)	93 (57%)	163 (100%)

Tabel 2. Begeleiding training

De evaluaties duiden dat de trainer als positief worden ervaren. Op de vragen;

- De trainer was deskundig en goed voorbereid.
 - o 57% helemaal eens, 37% eens, 3% neutraal, 3% niet eens
- De trainer was energiek en moedigde deelname aan.
 - o 51% helemaal eens, 40% eens, 9% neutraal
- Ik kon voldoende vragen stellen en mijn mening delen tijdens de training
 - o 54% helemaal eens, 40% eens, 5% neutraal, 1% niet eens